

Foreldelse av straffansvar for alvorlige forbrytelser

Bør foreldelsesreglene for noen av de mest alvorlige forbrytelsene fjernes eller modifiseres?

Kandidatnummer: 682

Leveringsfrist: 25.04.13
Antall ord: 15564

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Problemstillingen.....	1
1.2	Hva innebærer foreldelse av straff?.....	4
1.3	Avgrensning.....	5
1.4	Presentasjon av emnet - aktualitet	6
1.5	Virkningen av å oppheve foreldelse for disse sakene.....	10
1.6	Revisjon diskutert tidligere.....	12
2	GJELDENDE RETT	14
2.1.1	Straffeloven 2005	18
2.1.2	Hensynene bak bestemmelsene om foreldelse	20
3	SPESIELT OM OVERGREPSSAKER.....	23
3.1	Hva menes med seksuelle overgrep?.....	23
3.2	Endrede holdninger på samme problem	23
3.3	Erkjennelsene kan ta lang tid.....	24
4	BØR STRAFFANSVARET FOR ENKELTE HANDLINGER VÆRE UNNTATT FRA FORELDELSE?.....	25
4.1	Bør straffansvaret for drap være unntatt fra foreldelse?.....	25
4.1.1	Therese- saken.....	28
4.1.2	Scandinavian Star- saken	29
4.2	Bør straffansvar for seksuelle overgrep mot barn foreldes?.....	31
5	ADGANGEN TIL ETTERFORSKNING AV FORELDEDE SAKER.....	38
6	RETTSTILSTANDEN I ANDRE NORDISKE LAND.....	46
6.1	Komparativ rett.....	46

6.1.1	Nytt høringsnotat.....	47
6.1.2	Dansk rett	47
6.1.3	Finsk rett.....	48
6.1.4	Svensk rett.....	48
7	AVSLUTNING.....	50
8	LITTERATURLISTE.....	52
8.1	Litteratur	52
8.1.1	Bøker	52
8.1.2	Artikler	52
8.2	Lovhenvisninger	52
8.2.1	Norske lover	52
8.2.2	Svenske lover	53
8.2.3	Danske lover.....	53
8.3	Norske dommer	53
8.3.1	Inntatt i Norsk Rettstidende	53
8.4	Forskrifter	53
8.5	Traktater.....	53
8.6	Forarbeider.....	54
8.7	Innstillinger.....	54
8.8	Odelstingsproposisjoner	54
8.9	Innstillinger til Stortinget.....	54
8.10	Svenske forarbeider	54
8.11	Direktelink til nettsider som er brukt.....	54

1 Innledning

1.1 Problemstillingen

Det er ikke opplagt at straffansvaret for forbrytelser skal foreldes. Det kan synes som om juristene på et tidspunkt har akseptert som en uomtvistelig sannhet at det beste er at en straffesak til slutt skal ”gå ut på dato”. I så fall er det kanskje på tide i dag å ta et oppgjør med denne tilsynelatende etablerte sannheten. Det er nemlig grunn til å spørre om det egentlig er det med fornuftige å la en straffesak foreldes så lenge det fremdeles er mulig å avsløre hvem den skyldige er. Det er heller ingen grunnleggende menneskerettsbetraktninger eller andre grunnleggende hensyn som hindrer en endring av reglene. Samtidig finnes det sterke argumenter og hensyn som taler for at reglene bør endres for visse særlige alvorlige forbrytelser.

Denne oppgaven er et innlegg i debatten om foreldelsesreglene slik de er i dag. Jeg vil presentere de ulike argumentene og hensynene både for og imot at vi bør ha regler om foreldelse. Spesielt foreldelse av de mest alvorlige forbrytelsene, herunder seksuelle overgrep mot barn og drap. En av grunnene til at dette temaet er viktig, er at det i det siste har dukket opp flere saker hvor mennesker står frem om overgrep de har vært utsatt for i barndommen, og hvor forbryteren er kjent, men hvor sakene ikke får noen rettslig oppklaring fordi de er foreldet. Samtidig har vi fått vitenskaplige mekanismer som kan bidra til å løse saker som ligger langt tilbake i tid. Et eksempel er DNA-bevis. Spørsmålet er om foreldelsesreglene derfor bør fjernes eller endres. Dette er et ganske åpent spørsmål hvor lovgiver har et fritt rettspolitisk spillerom. Jeg vil vise at våre nordiske naboland har andre regler om foreldelse enn de som gjelder i Norge. Særlig gjelder dette alvorlige forbrytelser. Dette er land som Norge også kulturelt står veldig nært, og det kan spørres om det da er noen avgjørende grunn til at man skal operere med andre regler her enn i disse landene?

Jeg vil fokusere på saker om overgrep mot barn og drap. Disse sakene står i en særstilling fordi de gjelder så alvorlige lovbrudd. Spørsmålet er om foreldelsesreglene bør fjernes eller endres for disse? Vil det være riktig å straffe en forbryter for lovbrudd som han har begått

for svært lenge siden, selv om han i dag lever et lovlydig liv? Et annet spørsmål er hvilke alternativer som eventuelt kan brukes, hvis man ikke går for inn for å fjerne foreldelsesreglene helt, og bør det være adgang til å gjenoppta foreldede saker hvor det dukker opp nye bevis?

Jeg vil også vise at det generelt finnes sterke hensyn som taler *for* foreldelsesreglene. Jeg er i utgangspunktet enig i Johs Andenæs sine begrunnelser om hvorfor det bør være foreldelsesfrister i straffesaker, og at det er foreldelse for straffbare handlinger generelt. Jeg er i utgangspunktet også enig i at det til en viss grad er tatt hensyn til alvoret i forbrytelsene i gjeldende lovgivning, gjennom at foreldelsens lengde er beregnet i forhold til strafferammen for lovbruddet. Andenæs begrunner foreldelsesfristene blant annet med at behovet for straff avtar med tiden som går. Han peker særlig på de individualpreventive- og allmennpreventive hensynene samt gjengjeldelse. Jeg er enig med Andenæs i at behovet for å straffe en forbryter kan antas å avta med tiden dersom han har oppført seg bra i en årrekke og ikke begår nye lovbrudd, altså det individualpreventive- hensynet, og begår en slik forbryter et nytt lovbrudd etter lang tid kan han jo uansett straffes for dette nye forholdet. Det allmennpreventive hensynet om at «tiden leger alle sår» og at allmennheten etter hvert faller til ro, slik Andenæs sier det, er jeg ikke så sikker på. Det er nettopp det motsatte man ser i saker om overgrep mot barn. Andenæs peker på at det for straffelovens autoritet er viktige at gjerningen blir oppklart og den skyldige trukket til ansvar mens forbrytelsen er fersk. Han mener at en straffeforfølgning mange år senere ikke vil gjøre samme nytte.¹ Jeg vil hevde at dette synspunktet i seg selv må være «foreldet» når det er snakk om alvorlige forbrytelser, som for eksempel overgrep mot barn. Jeg vil vise at det for noen lovbrudd i realiteten ikke er mulig å avsløre en forbryter før etter ganske lang tid.

---

¹ Andenæs Alminnelig Strafferett (2004) s. 542-543

Det overnevnte gjelder typisk i overgrepssakene hvor overgriperen er en omsorgsperson eller er nærstående for barnet. Det er nettopp i disse sakene at man ser at tiden ikke har *"leget alle sår"*, og at samfunnet fortsatt blir opprørt av slike saker, selv om de kommer opp lenge etter at forbrytelsen fant sted. Både samfunnet og fornærmede kan ha behov for en oppklaring. Interessen i å få den skyldige straffet avtar ikke nødvendigvis med tiden. I enkelte tilfeller kan det motsatte hevdes. Interessen i å få den skyldige straffet kan i noen tilfeller oppstå lang tid etter at handlingen ble begått. Eksempelvis, som jeg vil komme nærmere inn, vil ikke bare overgrepet i seg selv, men også virkningene det kan få for fornærmede i ettertid være så alvorlige at det kan ta lang tid før en fornærmet klarer å ta opp saken. Dermed kan det spørres om lovens ordning med utskutt foreldelsesfrist (jf. nedenfor) og foreldelse etter 25 år gir et tilstrekkelig vern for den som krenkes? Bør ikke den fornærmede få rettferdighet når han selv er klar for det?

Det kan hevdes at da Andenæs skrev om hensynene som begrunner foreldelsen av straffansvar, og da lovens ordning om at den lengste fristen for foreldelse skulle være 25 år for de alvorligste forbrytelsene ble vedtatt, var ikke problemet med foreldelse knyttet til de mest alvorlige forbrytelsene som drap og seksuelle overgrep mot barn like synlig som det er i dag. Den nye utviklingen i samfunnet som vi ser nå, med voksende antall overgrepssaker som dukker opp etter lang tid, indikerer kanskje at en endring bør finne sted?

Det kan hevdes at de fleste argumentene som brukes for avskaffelse av foreldelsesreglene for disse særskilte sakene, kan anføres for alle straffesaker generelt, men de sakene jeg har valgt å fokusere på er likevel så alvorlige at de bør stå i en særstilling i forhold til foreldelse. Kanskje ordningen med foreldelse dermed bør reserveres for de mindre alvorlige sakene? Dessuten vil påtalemyndigheten ha friheten til bare å ta opp en eldre sak hvor den mener at en oppklaring er mulig. Den kan således velge å ta opp saker hvor den mener at det finnes fallende bevis og heller bruke ressursene på disse. Jeg vil hevde at de mest alvorlige lovbrudd, som overgrep mot barn og drap, kan ha så alvorlige ettervirkninger og er så allmenn berørende at samfunnet har et behov for rettsoppgjør mot disse forbryterne uansett hvor lang tid som går.

Et viktig poeng i denne debatten er hva virkningene av en endring vil innebære for de berørte. Det virker fortsatt spesielt at man skal kunne trekke frem så gamle saker når en gammel lovbrøyer har fått gått i fred i såpass lang tid. Spørsmålet beror på om virkningene av at foreldelsesfristene fjernes eller modifiseres vil være så positive, at det kan rettferdiggjøre at en nå lovlydig person skal kunne straffeforfølges for et eldre forhold. Eksempelvis må man veie behovet for de etterlatte til å få en oppklaring av hvem som drepte deres barn, mot hensynet til at drapsmannen har levd lovlydig i mange år. Skal de etterlattes behov for en oppklaring, slik at de kan slå seg til ro med hvem som drepte barnet deres, veie tyngre enn at drapsmannen skal slippe å bøte fordi det har gått så lang tid, og at han i mellomtiden har levd et lovlydig liv? I denne avveiningen vil også andre hensyn spille inn. For eksempel hensynet til forbryterens familie og barn samt andre berørte på den andre siden, mot hensynet til at loven skal respekteres og at samfunnet skal være mest mulig trygt med lovlydige borgere.

1.2 Hva innebærer foreldelse av straff?

Foreldelse av straffansvar er en av flere straffopphørsgrunner. Er et forhold foreldet er det ikke noen mulighet til å straffe den skyldige. Etter gjeldende rett er det ingen adgang til å innlede en etterforskning, selv om det finnes nye bevis som kan oppklare saken når foreldelsen er inntrådt. Reglene innebærer at en gjerningsperson ikke kan straffes for sine handlinger selv om det finnes sikre bevis mot den mistenkte eller gjerningsmannen har gitt en uforbeholden tilståelse. Foreldelsen er i så måte absolutt. Bestemmelsene om foreldelse av et straffbart forhold finner vi i straffeloven §§ 66-69. Oppdager påtalemyndigheten at forholdet er foreldet, må saken henlegges. Dersom det først under hovedforhandlingen oppda-

ges at foreldelse er inntrådt, må resultatet bli frifinnelse og ikke avvisning². Forhørsretten kan imidlertid ikke avsi frifinnelsesdom, og må derfor returnere saken til påtalemyndigheten hvis retten finner at forholdet er foreldet.³

I dag har alle andre forbrytelser enn de internasjonale forbrytelsene, folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser, en foreldelsesfrist. Denne oppgaven vil drøfte om også andre forbrytelser står i en særstilling slik at også disse bør være unntatt fra foreldelse.

1.3 Avgrensning

Med noen unntak gjelder foreldelsesfristene i dag alle forbrytelser uansett hvor alvorlige de er. Denne avhandlingen handler om hvorvidt foreldelse av straff alltid er en god ordning, eller om lovgiver bør vurdere å endre reglene slik at de ikke skal gjelde for særskilte alvorlige forbrytelser, herunder seksuelle overgrep mot barn og drap. Når juridisk teori omtaler foreldelse, er det gjerne snakk om reglene som sådan: Hvordan disse er å forstå samt fristberegningssystemene bak disse reglene. Jeg vil i liten grad komme inn på de tekniske sidene ved foreldelsesreglene, da disse forutsettes kjent. Hovedtema for oppgaven er *forbrytelsens foreldelse* som sådan.

Fremstillingen vil fokusere på foreldelse for de mest alvorlige forbrytelsene herunder drapssaker og grove overgrepssaker. Det avgrenses mot foreldelse av straff for andre forbrytelser, enten av mindre alvorlig art, eksempelvis tyveri, og straff for andre mer alvorlige forbrytelser som anses som grove men hvor hensynene bak bestemmelsene tar sikte på å verne også andre interesser enn individuelle, for eksempel narkotikalovbrudd. Særlig for overgrepstilfellene er det slik at erkjennelsen gjerne kommer lang tid etter at handlingene ble begått. Dette kan blant annet ha sammenheng med offerets alder og boforhold. Derfor er det viktig å vurdere om de gjeldende foreldelsesreglene gir tilstrekkelig beskyttelse i

---

² Ot.prp.nr.52 (1970-1971) s. 7

³ NOU 1992: 23 kapittel XV

disse tilfellene. Samtidig har det kommet nye tekniske metoder som gjør det mulig å oppklare forbrytelser, som for eksempel drap, selv om de er begått langt tilbake i tid.

Hensynene som kan anføres mot foreldelse kan i prinsippet også gjøres gjeldende for de «mindre alvorlige» forbrytelsene, men hensynene kan sies å gjøre seg gjeldende med mer tyngde i de mest alvorlige kriminal sakene, for eksempel i sakene om seksuelle overgrep mot barn, hvor erkjennelsen fra den krenkede ofte tar lang tid. Drapssakene står også i en særstilling, blant annet på grunn av nye tekniske metoder som nå gjør det mulig å oppklare eldre saker. Oppgaven fokuserer derfor på disse forbrytelsene.

1.4 Presentasjon av emnet - aktualitet

I dag anmeldes stadig flere overgrepssaker, men da har ofte foreldelsesfristen allerede inntrådt. Gjerningsmannen kan gå fri uten å bli stilt til ansvar for de ugjerningen han har begått. Mediene har stort fokus på denne type forbrytelser, hvor det tydelig fremkommer hvem som er skyldig, men hvor foreldelsen er inntrådt. Særlig gjelder dette nettopp overgrepssakene. Problemet kommer på spissen siden det da faktisk blir kjent for samfunnet hvem overgriperen er, uten at vedkommende kan straffes. Det er særlig i disse tilfellene at samfunnet kan stille seg kritisk til rettsikkerheten de gjeldende reglene gir. Kan man rettferdiggjøre at en forbryter går fri fordi tiden taler til hans fordel, slik at folk slutter å prate om forbrytelsene selv om de ligger veldig langt tilbake i tid?

En av grunnene til at nettopp disse forbrytelsene er satt i fokus i denne avhandlingen er at det er tale om så alvorlige forbrytelser at forbryterne bør stilles til ansvar. Flere saker som har dukket opp i det siste viser at ofre for overgrep sannsynligvis berøres av hendelsen i en lang tid fremover kanskje livet ut. Behovet for rettferdighet og oppgjør avtar ikke nødvendigvis med tiden. Det foreligger psykiatriske undersøkelser som viser at en fornærmet bl.a. ikke klarer å identifisere handlingene mot seg som straffbare før det har gått lang tid. Dette kan ha sammenheng med den fornærmedes unge alder, slik at vedkommende ikke forstår at

det han er utsatt for faktisk er en straffbar handling. Dessuten kan fortrenghelsen skyldes nære relasjoner. Typisk hvor den fornærmede bor med familie, og særlig hvis overgriperen er et familiemedlem. I mange saker om seksuelle overgrep mot barn ser man at overgriperen er i nær slekt med offeret. Dette gjør det enda vanskeligere for den fornærmede å løsri-ve seg fra vedkommende og betro seg om overgrepet til andre nære relasjoner. Blant annet vil barnets relasjoner til andre omsorgspersoner i barnets liv både før, under og etter overgrepet, ha betydning for senere skadevirkninger.

Hvis fornærmede ikke kan betro seg til noen av de nære relasjonene vil en erkjennelse typisk ikke komme før fornærmede flytter ut og blir selvstendig. Først da klarer vedkommende å reflektere og avgjøre om han vil anmelde forholdet. Dette kan tale for at foreldelsen ikke inntre før den krenkede har hatt en reell mulighet til å anmelde forholdet.

Det hevdes også at senvirkningene ofte er verre for den fornærmede etter som tiden passerer. Det er først da at offeret innser hva han har vært utsatt for og må tilpasse seg de innvirkninger slike ugjerninger har hatt i vedkommendes liv. I psykiatrien kalles dette gjerne en ”fortrenghelsesperiode”. Det er først når den fornærmede har akseptert at han har vært utsatt for overgrep og er klar til å snakke om det, at han fatter mot til å gå ut mot den skyldige. Behovet for å konfrontere den skyldige kan således hevdes å øke med tiden. Ikke alle som har vært utsatt for seksuelle overgrep viser umiddelbare tegn på skadevirkninger. Smerten kan gi seg ulike utslag, og ikke minst skape mange forvirrende og motstridende følelser hos den som blir krenket. Mye av dette kan være vanskelig å forstå for den fornærmede.

Hvordan det enkelte menneske reagerer etter å ha vært utsatt for seksuelle overgrep, kommer an på en rekke faktorer, men skyldfølelsen er felles hos de fleste. Enkelte ofre sliter mer med skyldfølelsen enn andre. Reaksjonene avhenger blant annet av hvor alvorlig tilfellet er, hvem overgriperen er og offerets alder. Noen fornærmede kan dermed trenge mer tid enn andre til å kunne reagere med en anmeldelse. Derfor kan det hevdes at fastsatte foreldelsesregler blir for korte og urettferdige for de mer skadelidende ofrene. For eksempel, vil

det for de fornærmede som er ofre for gjentatte overgrep over tid, og som av den grunn har behov for en lengre rehabilitering, kunne være en ulempe å ha foreldelsesfrister som står i veien for å få den skyldige dømt. Følgende sier noe om hvor ulikt overgrep kan ramme:

"Det er ikke slik at alle utsatte opplever de samme skadevirkninger, eller skadevirkninger i samme grad. Hva overgrepet består i, er med på å påvirke hvilken type skadevirkning det får, og graden av skade. Faktorer som overgrepets hyppighet og den utsattes alder, (mentalt og fysisk*)⁴, er også av betydning. Situasjonsvariabler som bruk av tvang, vold, eller forføring spiller inn. Personlighetsvariabler både hos den utsatte og hos overgriperen, samt familiekonteksten, spiller en vesentlig rolle når det gjelder skadevirkningene som oppstår."⁵

Siden fortrenghetsperioden for fornærmede kan være veldig lang, vil de gjeldende foreldelsesfristene fort kunne bli så korte at overgripere går fri. Overgripere kan således sies å vinne på å ha påført fornærmede store skadevirkninger.

I dag har vi metoder som gjør det mulig å oppklare en sak lang tid etter at de straffbare handlingene er begått. DNA- bevis er et eksempel. En DNA- prøve kan identifisere gjerningsmannen. Særlig i overgrepssakene vil en DNA- test kunne avsløre en overgriper. I drapstilfellene vil også DNA- prøver som gir utslag lettere kunne identifisere gjerningspersonen, særlig hvor gjerningspersonene har etterlatt spor som blod, hår, fingeravtrykk eller spytt. Selv om det norske rettssystemet ikke i selvstendig og avgjørende grad bygger på DNA- bevis i dag, kan slike vitenskapelige tester bidra til å identifisere den rette gjer-

---

⁴ *Min tilføyning

⁵ Borchgrevink/ Christie, 1991. Og

http://www.noabuse.no/so/seksuelle_overgrep.htm.

<http://www.vl.no/samfunn/-foreldelse-er-et-stort-problem/>

ningsmannen i en straffesak⁶. Mange mener også at slike bevis bør få en større betydning enn det de har i dag da DNA- utslag direkte kan knytte personen som har gitt DNA- prøven til et åsted eller fornærmede. DNA- metoden kan bidra til å oppklare flere saker i dag enn det som var mulig tidligere. Det spiller da ingen rolle hvor gammel saken er. Dette indikerer at foreldelsesfristene i dag er en hindring for saker som det er mulig å oppklare.

I dag er det også stor oppmerksomhet rundt spørsmålet om det bør være foreldelsesfrist på de mest alvorlige forbrytelsene, blant annet på grunn av sakene som har kommet opp. Mediene har også skrevet mye om dette. Samfunnet er mer bevisst på problemet med dagens gjeldende foreldelsesregler. Man vet mer om traumatiseringen i forbindelse med slike overgrep nå enn man gjorde tidligere, og samfunnet har blitt mer bevisst på behovet for at disse sakene bør stå i en særstilling i forhold til foreldelse. Medienes store fokus på overgrepssakene har muligens sammenheng med den store utviklingen som har skjedd i samfunnets holdning særlig på dette området. I dag er det større åpenhet rundt spørsmålet. Dette har sannsynligvis medført at flere i dag står frem med sin sak selv etter så mange år, eller ønsker å anmelde et forhold fra barndommen. Noen nylige eksempler er blant annet Annett - saken og Jan Gunnar Sørbø - saken.

Annett- saken gjaldt en 6 år gammel jente som ble voldtatt av en nær familiebekjent. Hun stod nylig frem med sin sak 35 år etter overgrepet og anmeldte gjerningsmannen. Selv om mannen gikk langt i å innrømme de faktiske forholdene i mediene, kan han ikke straffes på grunn av foreldelsen. Jan Gunnar Sørbø stod frem i mediene med sin historie om overgrep han var utsatt for av sin musikk lærer i oppveksten. Også hans sak var foreldet, men dannet grunnlaget for fellelse av gjerningspersonen for overgrep mot to andre personer som anmeldte ham. Jeg kommer nærmere inn på sakene senere i avhandlingen.

---

⁶ http://www.regjeringen.no/upload/JD/Ingressbilder/Rapporter/Rapport_DNAprosjektet_150611.pdf

Annett- saken reiser viktige prinsipielle spørsmål om dagens foreldelsesregler er holdbare, særlig fordi gjerningspersonen i denne saken gikk langt i å erkjenne de faktiske forholdene. Samfunnet har selv hørt ham innrømme overgrepene, men rettsystemet åpner ikke for noen mulighet for å straffe ham. Det kan hevdes at denne saken muligens vil medføre at stadig flere overgrepsofre nå vil stå frem med sine saker. Sett i sammenheng med samfunnets endrede holdninger på denne type saker og større åpenhet rundt dette tema, er det ikke utelukket at stadig flere saker nå dukker opp lenge etter at de straffbare handlingene ble begått. Disse sakene vil sannsynligvis skape et behov for et rettsoppgjør med gjerningspersonene. I sin tur må foreldelsesreglene derfor revurderes, slik at de ikke virker urettferdige og gale.

Samfunnet vil stå overfor et alvorlig moralsk problem dersom man blir kjent med mange ansikter på overgripere som man ikke kan gjøre noe med på grunn av foreldelsesfristene. Disse problemene som foreldelsen medfører, har ikke har vært så tydelige for samfunnet tidligere. Men på grunn av økt oppmerksomhet rundt slike saker og medienes store fokus på disse har samfunnet blitt mer bevisst på problemet.

1.5 Virkningen av å oppheve foreldelse for disse sakene

Det viktigste spørsmålet når man skal vurdere en lovendring må være hva virkningen av en slik endring vil bli. Det sentrale er hva en endring vil innebære for de som berøres av slike forbrytelser. Den viktigste virkningen vil sannsynligvis være at ofrene får rettferdighet, ved at forbryterne blir stilt til ansvar og kan straffes. Dette behovet avtar ikke med tiden. Dessuten vil en opphevelse av foreldelsen innebære at saken kan oppklares, når tiden er moden for det. De fornærmede i for eksempel overgrepssaker vil dermed slippe å bekymre seg for at de må snakke ut om det som har skjedd før de er klare for det og før det er for sent. Dette kan være en ytterligere belastning for fornærmede. I forhold til drapssakene vil en opphevelse av foreldelsen innebære at man for eksempel ved hjelp av nye tekniske metoder skal kunne gjenoppta og oppklare saker, som det kanskje ikke var mulig å oppklare tidligere. Det kan også foreligge ny bevis eller fremkomme nye fakta som kan bidra til å løse en sak. Disse bevisene kan dukke opp når som helst, både under og etter etterforskningen. Bortfall

av foreldelse vil innebære at disse bevisene kan vektlegges i saken selv om de fremkommer etter lang tid, og være avgjørende for utfallet.

Sannsynligvis må påtalemyndigheten fortsatt ha rammer og retningslinjer for når en etterforskning kan innledes i en sak, og hvor lenge en slik etterforskning kan pågå. Opphevelsen av foreldelsesreglene vil uansett ha virkning for påtalemyndighetens adgang til å gjenoppta en etterforskning i saker som ligger langt tilbake i tid, men som nå kan løses. Det vil være viktig for påtalemyndigheten og kunne prioritere ferske saker, som kan løses, fremfor å kunne fokusere på de eldre sakene hvor utfallet er usikkert. Den vil imidlertid kun ta opp de sakene hvor bevismaterialet samlet sett er tilstrekkelig for å felle forbryteren, slik at en endring ikke nødvendigvis innebærer at *alle* gamle saker tas opp.

Det kan hevdes at det ikke bare er de direkte berørte som vil nyte godt av en endring, men at også samfunnet for øvrig vil kunne bli et tryggere sted. Det siktes her til den preventive effekten av en eventuell endring. Forbrytere skal ikke kunne falle til ro med at de ikke lenger kan straffes etter å ha utsatt noen for så mye vondt. Det kan hevdes at en endring ikke vil ha en oppdraende effekt på den enkelte lovbrøyer, i og med at vedkommende alltid kan straffes for de nye forholdene såfremt disse ikke er foreldet. Men en endring kan innebære at de tidligere forholdene får stor betydning i straffutmålingen. Jo flere forhold en lovbrøyer tiltales for, dess strengere blir straffen. Dette i seg selv kan hevdes å være en individualpreventiv effekt. For det andre vil en endring innebære et signal til potensielle lovbrøyer om at lovgiver bevisst har valgt å skjerpe reglene for de mest alvorlige lovbrøytelsene. Dette viser at man ønsker et sterkt vern for disse rettsgodene.

Det virker fortsatt spesielt å kunne innlede etterforskning mot en person man mistenker for å ha begått en lovbrøytelse for 30 år siden, og som nå kanskje lever et fullstendig lovlydig liv. Sammenliknet med de positive virkningene en slik endring vil ha er imidlertid dette hensynet ikke avgjørende. De positive virkningene av en endring vil være så mange at det kan forsvares å stille en så gammel lovbrøyer til ansvar. Dessuten vil hensynet til at offeret får rettferdighet hevdes å veie tyngre enn at en lovbrøyer fri. Spesielt i saker om seksuelle

overgrep mot barn ser man at fornærmede sliter i lang tid etterpå, og det kan derfor ikke være avgjørende at en forbryter har tilpasset seg et godt liv etter å ha ødelagt et annet. Drap er også en så alvorlig forbrytelse at en forbryter i en drapssak bør stilles til ansvar, uansett hvor lang tid som har gått. Det vil også være et viktig hensyn, som taler for endring, at de etterlatte kan få fred når saken er oppklart.

De fleste virkningene av at foreldelsen bortfaller for disse alvorlige lovbruddene er dermed positive.

1.6 Revisjon diskutert tidligere

Det er ikke første gang diskusjonen om foreldelsesfristene er satt på dagsordenen. I 1978 fremmet Justisdepartementet St. meld. nr. 104 (1977-78) Om kriminalpolitikken (kriminalmeldingen). Siktemålet var «å få i gang en allsidig debatt om kriminalpolitikk i videste forstand, med ønske om deretter å iverksette rettferdige og nødvendige reformer som kan gjennomføres parallelt og under hensyn til sammenhengen mellom de ulike tiltak». Et av de tiltak som Justisdepartementet selv mente det var behov for, var en fullstendig revisjon av straffeloven og straffebestemmelsene i spesiallovgivningen (særlovene). Til å gjennomføre dette arbeidet, som departementet beskrev som omfattende og tidkrevende, foreslo den opprettet en kommisjon med et eget sekretariat. Ved behandlingen i Stortinget fikk forslaget om å oppnevne en egen straffelovkommisjon tilslutning⁷. Ved kgl. res. 26. september 1980 ble Straffelovkommisjonen oppnevnt.⁸

Når Justisdepartementet foreslo å oppnevne en egen straffelovkommisjon, var det fordi man mente at det forelå et omfattende reformbehov. Reformbehovet ble vurdert i et annet kriminalpolitisk klima enn i dag. Men de momenter som departementet trakk frem i meldingen og i foredraget til den kongelige resolusjon om oppnevningen av Straffelovkommi-

---

⁷ Innstilling S nr. 175 (1979- 1980) side 30.

⁸ ot.prp. nr. 90 (2003-2004)

sjonen, er fremdeles dekkende. Da initiativet til å oppnevne Straffelovkommisjonen ble tatt, hadde straffeloven av 1902 vært gjeldende i 75 år. På det tidspunktet en fullstendig ny straffelov kan settes i kraft, vil dagens straffelov ha virket i over 100 år. Loven har i denne perioden blitt endret en rekke ganger. Etter hvert oppstår spørsmålet om hvor lenge det er hensiktsmessig å utbedre og endre det eksisterende byggverk som loven utgjør, fremfor å bygge nytt. Ganske særlig gjelder dette når lovens virketid faller sammen med den tidsperiode hvor samfunnsforholdene har endret seg mer enn noen gang tidligere. Samtidig har vi fått en ny straffelov i 2005, men som p. t kun delvis har trådt i kraft.

Da Straffelovkommisjonen ble oppnevnt 26. september 1980 fikk den dette mandatet:

«Kommisjonen gis i oppdrag å lage utkast til en ny straffelov. Det forutsettes at utkastet omfatter både alminnelige bestemmelser om straffbarhetsvilkår og reaksjoner og de enkelte straffebud.

I sitt arbeid bør kommisjonen vurdere hvilke handlinger det er grunn til å belegge med straff i vårt samfunn. - I det eksisterende lovverk er en rekke straffebestemmelser fastsatt i andre lover enn straffeloven» (min uth.)

En sentral oppgave for kommisjonen ble å vurdere hvor strengt de enkelte lovbruddstyper skulle behandles. I denne forbindelse måtte de enkelte lovbruddstyper veies mot hverandre, og hensynet til rettferd stå sentralt. I forbindelse med foreldelsesfristene i straffeloven uttalte straffelovkommisjonen blant annet følgende:

«Straffelovkommisjonen foreslår i all hovedsak å videreføre gjeldende rett»⁹.

Kapitlet om foreldelse ble revidert i 1972. Lovendringen ble forberedt gjennom nordisk samarbeid. Kommisjonen la på denne bakgrunn til grunn at det ikke var aktuelt å foreslå

---

⁹ Jf. utkastet kapittel 15 og NOU 1992:23 kapittel VII side 268 flg.

store endringer i gjeldende rett. Kommisjonen så heller ikke at det var behov for en omfattende revidering av de gjeldende reglene om foreldelse. De endringsforslagene som ble satt frem, innebar stort sett mindre justeringer og presiseringer av gjeldende hovedprinsipper. Kommisjonen foreslo for eksempel ikke endringer i hvor lange de ulike foreldelsesfristene skulle være, men justerte de ulike tersklene for hvilken frist som skulle gjelde til de straffesammetrinn som kommisjonen mente at straffelovgivningen burde bygge på. Størst realitetsforskjell i forhold til gjeldende rett hadde forslaget om at straffansvar for krigsforbrytelser, folkemord og forbrytelser mot menneskeheten ikke skulle foreldes. Forslaget førte også til en endring av foreldelsesreglene for denne type forbrytelser i kapittel 16 i den nye straffeloven av 2005. Denne delen av loven har trådt i kraft. Vi skal se nærmere på disse bestemmelsene senere.

Spørsmålet som gjenstår er om de gjeldende foreldelsesfristene også bør endres for de mest alvorlige forbrytelsene intern. Det vil si forbrytelser begått mot et enkelt individ. Forbrytelser som ikke nødvendigvis har et nasjonalt, internasjonalt eller overnasjonalt preg, slik som forbrytelsene som nevnes i den nye straffeloven av 2005 kapittel 16. Disse har allerede fått opphørt foreldelsesfristene for sitt vedkommende.

2 Gjeldende rett

Straffelovens regler om foreldelse faller i to hovedgrupper¹⁰: Regler om foreldelse av straffansvar og regler om bortfall av adgangen til å fullbyrde straff og andre strafferettslige reaksjoner. Foreldelse av straffansvar innebærer at en person som har begått en straffbar handling, ikke lenger kan ilegges noen strafferettslig reaksjon for denne handlingen. Den andre formen for foreldelse innebærer at adgangen til å fullbyrde en allerede fastsatt reak-

---

¹⁰ ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 380.

sjon bortfaller. Ilagt rettighetstap og andre strafferettslige reaksjoner som ikke skal fullbyrdes, foreldes likevel ikke. Denne oppgaven omhandler kun den første gruppen.

Foreldelsesfristene for straffansvar er fra 2 til 25 år avhengig av den lengste straffen i det enkelte straffebudet, jf. § 67 første ledd. Toårsfristen er oftest aktuell. Den kommer til anvendelse når den lengste straffen er bøter eller fengsel i inntil 1 år. Dette er den høyeste lovbestemte straffen i mange praktiske straffebud, som straffeloven § 147 om innbrudd og vegtrafikkloven §§ 31, jf. 22 første ledd om promillekjøring. Lengstefristen på 25 år gjelder bare for straffebud som gir hjemmel for å idømme fengsel inntil 21 år, for eksempel straffeloven § 233 om drap. At flere straffer kan idømmes samtidig påvirker ikke foreldelsesfristen, jf. § 67 tredje ledd

Gjeldende rett har ingen unntak fra reglene om at straffeansvar foreldes. Selv de mest alvorlige forbrytelsene foreldes etter 25 år. Etter gjeldende straffelov § 66 første ledd er en handling ikke lenger straffbar når foreldelse er inntrådt etter reglene i §§ 67 til 69¹¹. Straffeloven § 67 fastsetter fristen for foreldelse. Foreldelsesfristene er lengre jo mer alvorligere forhold det gjelder og er avhengig av den øvre strafferammen i straffebestemmelsen.

Straffeloven § 67 lyder:

Fristen for foreldelse er:

2 år når den høyeste lovbestemte straff er bøter eller fengsel inntil 1 år,

5 år når den høyeste lovbestemte straff er fengsel inntil 4 år,

10 år når den høyeste lovbestemte straff er fengsel inntil 10 år,

15 år når tidsbestemt straff inntil 15 år kan idømmes,

25 år når fengsel inntil 21 år kan idømmes.

Hefte anses like med fengsel ved beregning av fristen.

---

¹¹ Jf. Lov 1902-05-22 nr.10 almindelig borgerlig straffelov §§67-69.

At bøter eller rettighetstap kan idømmes ved siden av annen straff, har ikke betydning ved beregning av fristen.

Har noen i samme handling begått flere lovovertridelser, som etter første ledd skulle foreldes til ulike tid, gjelder den lengste foreldelsesfrist for alle overtridelser.

Fristen for foreldelse av straffansvaret for foretak beregnes ut fra strafferammen for enkeltpersoner i det straffebudet som er overtrådt.(min uth.)

Straffeloven § 67 fjerde ledd inneholder en regel om fristberegningen der flere lovbrudd er begått i samme handling (idealkonkurrens). I dette tilfellet er det ikke den utvidede strafferammen i straffeloven § 62 som er avgjørende for beregningen av fristen, men lengstestrafen i det enkelte straffebudet. Straff kan ilegges for samtlige lovbrudd, så lenge minst ett av dem ikke er foreldet. Er det i slike tilfeller forskjellige strafferammer for de straffebudene som er overtrådt, gjelder med andre ord den lengste foreldelsesfristen for alle overtridelsene. Et eksempel kan være at A for eksempel er tiltalt for å ha voldtatt en 15-årig pike slik at hun ble påført alvorlige skader. Voldtekten fant sted for tolv år siden. Han kan dømmes både for voldtekt (jf. straffeloven § 192 annet ledd) og utuktig omgang med mindreårig under 16 år (jf. § 196). Lengstestrafen for disse overtridelsene er henholdsvis 21 og fem år. Foreldelsesfristene er 25 og ti år. At fristen etter straffeloven § 196 er utløpt, jf § 67 første ledd, er med andre ord uten betydning fordi den lengste fristen gjelder for begge lovbruddene.¹²

Etter straffeloven § 68 1.ledd begynner foreldelsesfristen i utgangspunktet å løpe fra det straffbare forholdet har opphør. For overtridelser av straffelovens §§ 195 og 196, som gjelder i saker om seksuell omgang med barn under hhv. 14 og 16 år, starter allikevel ikke for-

---

¹² NOU 1992:23 kapittel XV

eldelsesfristen å løpe før den fornærmede har fylt 18 år.¹³ Dersom er fortsatt forbrytelse avsluttes til forskjellig tid i forhold til de enkelte straffebud, noe som særlig er aktuelt ved seksuell omgang med mindreårige, gjelder prinsippet i § 67 fjerde ledd tilsvarende slik at foreldelse først inntreffer når ansvaret etter samtlige straffebud er foreldet, jf. En lang rekke høyesterettsavgjørelser¹⁴.

§ 67 4. ledd lyder:

”Har noen i samme handling begått flere lovovertridelser, som etter første ledd skulle foreldes til ulike tid, gjelder den lengste foreldelsesfrist for alle overtridelser”.(min.uth.)

Dessuten gjelder den lengste foreldelsesfristen i relasjon til samtlige straffebud. Se også § 68 første ledd annet punktum som er tilføyd ved lov 22.mai 1998 nr. 31.

Bestemmelsene kommer også til anvendelse på overgrep som rapporteres lang tid etter at de ble begått, og hvor den fornærmede nå er godt voksen. Spørsmålet er om denne fristen Tilstrekkelig ivaretar de interesser den er ment å verne? Mange hevder i dag at senvirkningene av overgrep kan være så omfattende og vanskelige å bearbeide at disse fristene blir for korte. Vi skal se nærmere på dette litt senere.

§ 68 1. ledd 2.pkt lyder:

Fristen for foreldelse regnes fra den dag det straffbare forhold er opphørt. Ved overtrivelse av §§ 195, 196 eller lov 15. desember 1995 nr. 74 om forbud mot kjønnslemlestelse §§ 1 eller 2 skal fristen likevel regnes fra den dag fornærmede fyller 18 år.

---

¹³ Gjerningstidspunktet er utgangspunkt for foreldelsen uavhengig av om handlingen er oppdaget eller ikke. Ved fortsatt forbrytelse løper foreldelsen først når den straffbare virksomhet er avsluttet, jf. Blant annet Rt-1972-1326 og Rt- 2002-917, mens den ved realkonkurrens løper separat for hver overtrivelse.

¹⁴ Se bl.a. Rt-1985-43, Rt-1989-517, Rt-1992-1224, Rt-1994-786, Rt-1994-1129, Rt-1996-60 og Rt-2011-472.

2.1.1 Straffeloven 2005

2.1.1.1 Gjeldende rett

Som nevnt foreldes straffansvaret for alle typer av lovbrudd - uansett hvor alvorlige de er etter straffeloven 1902, men foreldelsesfristen er lenger jo mer alvorlige forhold det gjelder.

Folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser som kan straffes med fengsel i 15 år eller mer, foreldes ikke, jf. Straffeloven 2005 § 91. Unntaket fra foreldelse for disse forbrytelsene begrunnes blant annet med at disse forbrytelsene står i en særstilling, både med hensyn til alvorlighetsgrad og internasjonale aspekter. Som oftest begås slike handlinger i områder som er preget av konflikt og spenning, som gjerne vedvarer lenge etter at handlingen er begått. Det kan derfor ta lang tid før det foreligger en reell mulighet til å etterforske eventuelle forbrytere. Et annet eksempel er regimesystemet i krigsrammede land, eller land som sliter med indre konflikter. Regimet er ofte slik at flere ledd som står i overordnede og underordnede forhold til hverandre. De underordnede kan like gjerne ha handlet etter instruks fra de overordnede. Slike instruks kan innebære å ta liv eller sabotere alle protester fra befolkningen med ekstrem vold. Det vil ikke være en enkel sak og utpeke de ansvarlige i et slikt system. Foreldelsesreglene vil derfor ofte kunne stå i veien for strafforfølgelse av slike alvorlige forbrytelser, og dette er hovedhensynet som begrunner unntaket fra foreldelse. Det samme kan gjelde for terrorhandlinger.¹⁵

Straffeloven 2005 kapittel 16 om folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser trådte i kraft 7.mars 2008 sammen med den alminnelige del i straffeloven 2005. Reglene om unntak fra foreldelse kan imidlertid neppe anvendes på forhold begått før 7.mars 2008, jf. Rt-2010-1445 hvor Høyesterett i plenum (11-6) kom til at det ville være i strid med grunnloven § 97 å anvende de nye reglene i straffeloven 2005 (§§101-103) på

---

¹⁵ www.regjeringen.no/pages/38226240/Hoeringsnotat.pdf- punkt 10.1.3

forhold begått før lovens ikrafttredelse. Grunnen til dette er at man før 7.mars 2008 ikke definerte slike forbrytelseskategorier som folkemord, forbrytelser mot menneskeheten eller krigsforbrytelser. Med lovendringen i 2008 definerte man altså nye forbrytelseskategorier, man fikk ikke endrede regler for allerede definerte forbrytelser. Straffeloven 1902 dekker allerede de handlingene som regnes som folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser (med noen unntak). Men disse forbrytelsene utgjør ikke, etter 1902-loven, egne forbrytelseskategorier hvor de forhold som gjør at forbrytelsene regnes som henholdsvis folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser, inngår i definisjonen. Dette innebærer at kapittel 16 i straffeloven 2005 ikke kan anvendes på forbrytelser begått før 7.mars 2008. Forbrytelser begått før nye kapittel 16 trådte i kraft vil dermed foreldes etter de gamle reglene.

Etter straffeloven 2005 § 91 foreldes heller ikke terrorhandlinger som kan straffes med fengsel inntil 15 år eller mer. Denne delen av bestemmelsen er ikke i kraft.

2.1.1.2 Roma-vedtektene

Vedtektene 17. juli 1998 til Den internasjonale straffedomstolen (Roma-vedtektene) artikkel 29 slår fast at forbrytelser som faller inn under Den internasjonale domstolens jurisdiksjon, ikke er gjenstand for foreldelse. Dette er folkemord (vedtektene artikkel 6), forbrytelser mot menneskeheten (artikkel 7) og krigsforbrytelser (artikkel 8).

Norge ratifiserte vedtektene 16. februar 2000. Men vedtektene bygger på det såkalte komplementaritetsprinsippet, jf. artikkel 17: Statene skal selv ha ansvaret for å straffeforfølge forbrytelser. Bare når nasjonalstatene ikke kan eller vil forfølge saken, kan Domstolen behandle den.

De strafferettslige prinsipper som er nedfelt i vedtektene, gjelder bare for Domstolen. Statene er ikke forpliktet til å ha tilsvarende bestemmelser i sin nasjonale straffelovgivning.

Et resultat av komplementaritetsprinsippet slik dette kommer til uttrykk særlig i artikkel 17, er at rettslige begrensninger i den norske adgang til å gjennomføre en strafforfølgning ikke uten videre er tilstrekkelig til å utløse jurisdiksjon for Domstolen. Dersom forskjellene er markante, vil en stat imidlertid kunne risikere at Domstolen finner at den mangler vilje eller evne til genuint å straffeforfølge, og dermed overta saken selv.

En annen sak er om forbrytelsen er foreldet etter norsk rett. I utgangspunktet kan Norge ikke utlevere når adgangen til straffeforfølgning eller fullbyrding av straffen er foreldet etter norsk lov. Det følger imidlertid av lov 13. juni 1975 nr. 9 (utleveringsloven) § 9 at utlevering likevel kan skje dersom *”siktelsen, tiltalen eller domfellelsen gjelder folkemord, forbrytelse mot menneskeheten eller krigsforbrytelse og har en strafferamme på 15 år eller mer”*.¹⁶ (min uth.)

2.1.2 Hensynene bak bestemmelsene om foreldelse

Flere hensyn begrunner reglene om foreldelse. Forarbeidene til straffeloven gir følgende begrunnelse for hvorfor straffansvar foreldes¹⁷:

”Felles for de to hovedgruppene av foreldelsesregler gjelder at behovet for å straffe avtar etter hvert. Både styrken av de individualpreventive- og allmennpreventive hensyn avtar med tiden”. Som Andenæs uttrykker det¹⁸: ”Har den skyldige oppført seg bra i en årrekke, virker det mot sin hensikt å straffe han nå; har han gjort seg skyldig i nye lovovertridelser kan han straffes for disse(...) Tiden leger alle sår. Både den krenkende og allmennheten faller etter hvert til ro, i alle fall hvis det ikke gjelder særlig grove forbrytelser”.

---

¹⁶ Jf. lov 13. juni 1975 nr. 9 om utlevering av lovbrytere § 9.

¹⁷ ot.prp.nr.90 (2003-2004) punkt 28.1.

¹⁸ Andenæs: Alminnelig strafferett. 1997 side 486.

Også hensynet til lovbryteren tilsier at adgangen til å stille vedkommende til ansvar på et tidspunkt bør falle bort. Både overfor ham og hans familie fremstår det som mindre rimelig å straffe lenge etter at handlingen ble foretatt.

For reglene om foreldelse av straffansvar er det også et sentralt hensyn at verdien av vitneprov og andre bevis svekkes med tiden og med dette øker faren for at en rettsavgjørelse kan bli feil. I straffesaker veier dette hensynet tungt, og er man oppmerksom på usikkerheten ved bevisene, vil det ofte lede til en slik tvil i at straffeforfølgningen ender med frifinnelse. For straffeforfølgningens preventive virkning blir det da langt på vei det samme enten eldre forhold henlegges på grunn av foreldelse eller ender med frifinnelse. Det at saker som reises etter lang tid kan ende med frifinnelse grunnet bevisets stilling, kan tenkes å bli en belastning for fornærmede.

På den andre siden kan det diskuteres om dette hensynet tilstrekkelig begrunner foreldelsesreglene. Det er klart at mange alvorlige kriminal saker krever mye tid før de kan oppklares, hvis de i det hele tatt blir oppklart. Bevisverdien av det et offer har opplevd, eller et vitne har sett kan hevdes å avta med tiden hvis forklaringen først kommer lenge etter at den kriminelle handlingen ble begått.

Et spørsmål er om argumentet om den svekkende bevisverdien begrunner de foreldelsesreglene som gjelder? Dette må særlig ses i lys av nye metoder som nå kan bidra til oppklaring. For eksempel DNA-bevis.

For saker som ikke er foreldet er vurderingen, om en mistenkt bør straffeforfølges, de lege lata underlagt påtalemyndigheten. Den har en diskresjonær kompetanse til å unnlate straffeforfølgning. Denne kompetansen er utledet av opportunitetsprinsippet. Prinsippet innebærer

at det er opp til påtalemyndighetene å vurdere om den vil gå til sak. Det blir stadig brukt som et viktig poeng i argumentet om å beholde foreldelsesfristene, at det med tiden blir vanskeligere å finne fellende beviser. Jeg synes ikke at dette er et så godt poeng, siden påtalemyndigheten kan la være å gå til sak hvor dette er tilfellet. En aktor vil ikke gå i retten med en sak hvor bevissituasjonen er svak. I vurderingen av om foreldelsesfristene bør endres bør man derfor heller ha fokus på de sakene hvor det faktisk finnes sterke bevis. Virkningen av en opphevelse av foreldelsesreglene vil i realiteten begrenses til de sakene hvor det er gode bevis. I straffesaker er det et grunnleggende hensyn at ingen uskyldig blir dømt, men vurderingen av om en sak skal etterforskes og en eventuell mistenkt straffeforfølges, bør avgjøres av påtalemyndigheten etter opportunitetsprinsippet og ikke av foreldelsesreglene.

Slik de fremstår, er reglene om foreldelse ment å verne både ofre, eventuelle etterlatte og forbryteren.

Et argument mot å avskaffe foreldelsesfristene er at uten disse reglene ville man kanskje ikke klart å oppklare enkelte saker som i dag blir oppklart. Det er en kjent sak at en tilståelse fra en forbryter noen ganger kan komme etter at en foreldelsesfrist har utløpt. Det var tilfellet i Annett-saken. Gjerningspersonen kan i en slik situasjon legge frem det han måtte ha på samvittigheten uten å risikere å måtte gå i fengsel for det. Uten foreldelsesreglene ville han kanskje ikke ha stått fram.

Et annet argument som kan tale for å ha foreldelsesregler, er som nevnt at en sak lettere kan ende med frifinnelse på grunn av bevisets stilling når saken tas opp etter lang tid. Et slikt utfall kan virke ytterligere belastende for fornærmede. Som jeg skal komme inn på, vil imidlertid dette kunne unngås ved at påtalemyndigheten velger å ikke ta opp de sakene hvor bevissituasjonen er svak.

3 Spesielt om overgrepssaker

3.1 Hva menes med seksuelle overgrep?

Seksuelle overgrep defineres noe forskjellig. En vid definisjon omfatter alt fra faren som gjentatte ganger voldtar sin fem år gamle datter til 14-åringen som frivillig innlater seg med en voksen utenfor familien. Selve overgrepene kan omfatte invitasjon til seksuell aktivitet, blotting, berøring av kjønnsorganer, masturbasjon, munnsex, forsøk på eller fullført samleie. Overgrepene kan ledsages av fysisk vold og/eller psykiske trusler.

Selv i dag vet vi lite eksakt om forekomsten av fysisk og seksuell vold mot barn og unge. Den tilsynelatende økte forekomsten av seksuelle overgrep de siste år skyldes sannsynligvis økt rapportering. Tidligere kom slike overgrep bare for dagen hvis det var sterk mistanke. I Norge var således antallet etterforskede tilfeller av seksuelle overgrep mot barn færre enn 100 per år frem til 1980. Innen 1993 var tallet femdoblet. Den økte rapporteringen i dag har også bevisstgjort samfunnet på konsekvensene og ettervirkningene av slike overgrep. I denne sammenheng blir de gjeldende foreldelsesreglene en hindring til å løse et meget aktuelt problem. Man har mange overgripere som går fri og som ikke kan straffes.

3.2 Endrede holdninger på samme problem

Flere av de sakene som har dukket opp i dag, men som er foreldet, gjenspeiler den restriktive holdningen samfunnet tidligere hadde på denne type saker. En grunn til at dette spørsmålet har så stor aktualitet i dag er, at man nettopp i disse sakene ser en tendens til at det som har skjedd først kommer frem etter veldig lang tid. Tidligere ble slike hendelser ofte søkt nedtonet og dempet. Ofrene og pårørende bar ofte på en følelse av skam for å ha vært utsatt for overgrep. Dette er også tilfelle for dagens ofre. Mange sliter med psykiske lidelser og traumer i lang tid etterpå. Forskjellen er at mens de fornærmede tidlige møtte fordomsfulle holdninger isteden for sympati og forståelse, er det i dag en større forståelse og åpenhet rundt dette. Det er tilrettelagt for behandling og støtte for de krenkede. Denne utviklingen har blant annet medført at flere overgrepssaker nå enn tidligere anmeldes, men

for mange fornærmede har foreldelsen satt en endelig hindring for å få forholdene etterforsket og forbryteren straffet. Selv etter denne bevisstgjøringen i samfunnet har utviklingen ikke medført en endring i lovverket som tar tilstrekkelig hensyn til disse ofrene. For at disse fornærmede skal ha en reell mulighet til å gå til sak mot overgriperen må foreldelsesfristene være mye lengre enn de er etter gjeldende regler. Det beste er antakelig at de helt bortfaller for denne type saker. Dette argumentet angripes ofte med at den preventive effekten av straff i slike tilfeller blir mindre med årene, men det er ikke nødvendigvis tilfellet. Mange overgripere fortsetter å jobbe med for eksempel barn og unge lenge etter at en sak er foreldet. Det kan dermed stilles spørsmål om slike mennesker bør ha tillatelse til å omgås barn. Hvor trygt vil et barn kunne være i omgåelse med en tidligere overgriper? Dessuten vil den preventive effekten av å kunne straffe overgripere når som helst for handlingene begått langt tilbake i tid være sterk. Blant annet kan det hevdes at potensielle overgripere kanskje selv vil innrømme forhold fordi de ikke klarer å bære på hemmeligheten så lenge. Hvor man i dag kun ser en tendens til en tilståelse fra gjerningsmannen etter at foreldelsen er inntrådt, vil en regel om ikke – foreldelse innebære at gjerningsmenn selv innrømmer ugjerningene, i stedet for å leve i frykt for å bli avslørt. Dette vil igjen bidra til å oppklare flere saker.

3.3 Erkjennelsene kan ta lang tid

Et viktig spørsmål som stadig dukker opp i overgrepssaker som ligger langt tilbake i tid, er hvor stor vekt fornærmedes egen forklaring skal ha i slike tilfeller? Saker som anmeldes flere år etter at det straffbare forholdet inntraff skjer ofte i forbindelse med en erindring av fortrenge minner. Det er en pågående uenighet i psykologi faget om mennesker som har vært utsatt for overgrep i barndommen kan fortrenge minnene for så å huske noe fra dette mange år etterpå. En amerikansk studie foretatt av Williams LM¹⁹ viser at minner kan for-

---

¹⁹ Williams LM. Recall of childhood trauma: a prospective study of women's memories of child sexual abuse. J Consult Clin Psychology 1994; 62: 1177 – 81

trenges for så å komme tilbake. Williams intervju 129 kvinner som alle ifølge rettsvesenet hadde opplevd seksuelle overgrep som barn, fra kroppslig berøring til samleie 17 år tidligere. Overgrepet skulle ha forekommet i alderen fra ti måneder til 12 år, og ved intervjuet var de i alderen 18 – 31 år. I et omfattende intervju, der det ble stilt detaljerte spørsmål om deres seksualitet, var det 38 % som ikke kunne rapportere noe overgrep. Williams konkluderte med at disse måtte ha fortrenget hendelsen, siden man hadde objektive data som fastslo at overgrep hadde funnet sted. I Sørbø- saken går Jan Gunnar Sørbø hardt ut mot argumentet om at fornærmedes forklaring kan bli kludrete med årene. I sitt intervju med VG sier han:

”Den ofte lange fortrengningsperioden etter overgrep samsvarer dårlig med foreldelsesfristen. Senvirkningene blir ofte verre jo lengre tid det tar før man starter bearbeidelsen”
(min uth.)

Han har fått støtte av psykolog Jørn Søvik²⁰ som sier at det er et kjent fenomen at traumatiske hendelser blir husket veldig godt lenge etterpå. Han mener derfor at argumentet om svekket bevisverdi er et dårlig argument i debatten om foreldelsesfristene. Søvik mener også at mange dessuten må nå en viss modenhet i alder før de blir bevisste hva overgrepene faktisk har gjort med dem.

4 Bør straffansvaret for enkelte handlinger være unntatt fra foreldelse?

4.1 Bør straffansvaret for drap være unntatt fra foreldelse?

Et menneskeliv er det høyeste individuelle retts gode vår rettsorden beskytter: et menneskeliv er uerstattelig. Selv om drap er ansett som en av de mest alvorlige forbrytelsene, vil en foreldelse innebære at forbryteren ikke kan straffes, selv om man ville klare å bevise hans skyld etter at foreldelsen har inntrådt.

---

²⁰ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10119723>

Tidligere hadde man ikke like god mulighet som i dag til å avsløre gjerningsmannen i en forbrytelse som ble begått for lenge siden, I dag har vi som nevnt fått nye tekniske metoder som gjør det mulig å oppklare saker lang tid etter at forbrytelsen ble begått blant annet DNA-bevis. Det kan for eksempel være, at man etter mange år finner drapsvåpenet med masse blodspor på. Ved hjelp av DNA-prøver kan man dermed avsløre hvem som drepte offeret. Saker som tidligere ble foreldet på grunn av bevisets stilling, har således en større sjanse til å bli oppklart i dag.

Etter gjeldende rett kan man heller ikke fortsette etterforskningen i en drapssak som er foreldet. For at foreldelsesfristen skal stilles i bero, må påtalemyndigheten *sikte* den de mistenker for å stå bak, før foreldelse er inntrådt. Foreldelsesfristen vil dermed stilles i bero for *denne personen*. Har påtalemyndighetene ikke siktet andre mistenkte i saken, vil disse ikke kunne straffeforfølges hvis foreldelsen i mellomtiden inntreffer. Påtalemyndigheten må derfor sørge for å sikte samtlige mistenkte for at foreldelsen ikke skal hindre at den skyldige går fri.

Forsettlig drap er en av de mest alvorlige forbrytelsene. Selv om en slik forbrytelse i utgangspunktet berører enkeltindivider og etterlatte, er det ikke tvil om at de også berører samfunnet generelt. For den allmenne trygghetsfølelsen og rettsikkerheten er det derfor viktig at slike saker blir oppklart. Folk har også et behov for visshet om hvem som stod bak en alvorlig forbrytelse. Således kan det hevdes at samfunnet er indirekte berørt av slike handlinger.

Tall fra kripas viser at de fleste drapssakene i dag *blir* oppklart i Norge. Fra 1988 til 1999 ble det begått 476 drap i Norge som gir et gjennomsnitt på rundt 40 i året. Statistikken viser

at hele 97 % (462) av alle drapene i Norge i denne 12 årsperioden ble oppklart²¹. Det finnes imidlertid saker som fortsatt ikke er løst, og hvor foreldelsen er inntrådt eller nærmer seg.

En endring av foreldelsesreglene vil ha betydning for de sakene som ennå ikke er foreldet, og hvor en etterforskning på et senere tidspunkt vil kunne lede til oppklaring av saken, typisk fordi det fremkommer nye sterke bevis i saken. For de drapssakene hvor det er mulig å oppklare, eller hvor det foreligge indisier på at gjerningsmannen kan bli avslørt, er det mye som taler for at foreldelsesreglene bør bortfalle, men mange hensyn taler også for at foreldelse for drap generelt bør oppheves. For eksempel hensynet til likhet for loven og hensynet til de etterlatte. Skal man først gå inn for en opphevelse av foreldelsesreglene for drap, må det gjelde alle drap. Uansett om disse kan oppklares eller ikke. Hensynet til de etterlatte taler også for at det ikke bør være foreldelse på drap generelt. De sitter igjen med mange ubesvarte spørsmål dersom drapet ikke oppklares. Gjennom en straffesak kan de kanskje få svar på hva som skjedde og hvorfor.

Et annet hensyn som taler for at det foreldelsen bør bortfalle, er hensynet til samfunnet generelt og lokalmiljøet spesielt. Det er et viktig hensyn at man skal føle seg trygg i det samfunnet man lever i, uten å være redd for å være omringet av forbrytere som aldri ble tatt. Alvorlige saker som aldri får en oppklaring kan derfor skape tvil om rettsikkerheten og tryggheten både hos de direkte og de indirekte berørte av en drapssak. En streng lovregulering er med på å øke denne tryggheten. Fjerner man foreldelsen av straff for de mest alvorlige lovbruddene, herunder drap og overgrep, vil det indikere at disse forbrytelsene anses som særlig alvorlige. Den potensielle lovbrysteren vil således få en advarsel om at han alltid kan straffeforfølges og dømmes for slike forbrytelser, uansett når han måtte bli avslørt.

---

²¹ <http://no.wikipedia.org/wiki/Drap>- sitert 18.04.13

4.1.1 Therese- saken

Et eksempel på en uopklart sak, er forsvinningen av den 9 år gamle Therese Johannessen, som sporløst forsvant fra bydelen Fjell utenfor Drammen. Svenske Sture Bergwall (den gang under navnet Thomas Quick) ble mistenkt for bortføringen og senere dømt i Hedemora tingrett 2. juni 1998 for drapet på Therese. Da dommen falt i Hedemora tingrett 2. juni 1998 var det kun Bergwalls tilståelse som knyttet han til drapet. Det er ikke funnet noe bevis for at Quick drepte Therese. Han trakk tilbake tilståelsen og 29. mars 2011 ble tiltalen mot Quick frafalt av svensk påtalemyndighet. Saken foreldes i Norge sommeren 2013.²²

Det er blant annet hevdet av morens forsvarer, bistandsadvokat Fridtjof Feydt, at han ikke har hatt full innsyn i dokumentene. Han anklaget politiet for å ha holdt tilbake viktige dokumenter, som han selv måtte be om, etter å ha fått innvilget innsynsrett av lagmannsretten. Blant annet gjaldt dette en egen mappe som inneholdt det såkalte «pakistanersporet», en omstridt teori der etterforskerne undersøkte om Therese kunne vært bortført til Pakistan. Bakgrunnen for dette var at Thereses biologiske far er fra Pakistan. Kanskje dette er et spor politiet burde ha sett nærmere på? Det er mye som er uopklart i denne saken, og det er flere sider ved saken som kanskje burde etterforskes nærmere, men politiet har stoppet etterforskningen. Etter at foreldelsen inntreffer vil man ikke kunne gå igjennom saken på nytt. Privatetterforsker Finn Abrahamsen og krimreporter Per Asle Rustad har frivillig påtatt seg ansvaret til å hjelpe bistandsadvokaten med å gå igjennom alle dokumentene på nytt, for å klare å finne et nytt spor som kan være et gjennombrudd i saken.²³ Dette er egentlig en oppgave som påtalemyndigheten skulle stå ansvarlig for. De etterlatte burde slippe å måtte engasjere private etterforskere i slike saker, hvor sakskomplekset indikerer at en videre etterforskning bør finne sted. Dette vil være en urimelig tilleggsbelastning for de etterlatte

---

²² <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/--Politiet-ga-seg-for-lett-7004462.html> – sitert 18.04.13

²³ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Leter-fortsatt-etter-svar-i-Therese-saken-6977003.html> – sitert 18.04.13

hvis de etter en foreldelsesfrist loven setter, selv må påta seg ansvaret for den videre etterforskningen for å finne ut av hva som faktisk skjedde med deres kjære.

I debatten om foreldelsen bør bortfalle, er det ofte et argument at «tiden leger alle sår», slik at man ikke har et like stort behov for å straffe. Det er ikke nødvendigvis riktig. Det kan tilsynelatende ikke anses som tilfellet for Thereses mor, Inger-Lise Johannessen, som fortsatt har håp om å få vite sannheten om hva som skjedde da datteren forsvant 3. juli 1988. Hennes smerte har ingen foreldelsesfrist.²⁴

Et annet problem er drapssaker hvor sakskomplekset er innviklet og stort. For eksempel ved mordbranner og andre drapssaker hvor man potensielt har flere enn én lovbrøyer. Disse kan for eksempel være medvirkere eller andre medsammensvorne. Det kan hevdes at foreldelsesfristene vil være et hinder for å kunne løse disse sakene, med tanke på at alle de involverte ikke blir straffeforfulgt. En oppklaring i et større sakskompleks vil nødvendigvis kreve mye tid og etterforskningen kan dermed bli omfattende. En ting er at foreldelsen kun stilles i bero for *den eller dem* påtalemyndigheten *sikter*, mens den vil løpe for andre involverte som ennå ikke er avslørt. En annen sak er at påtalemyndigheten må finne ut av *hvem* de involverte var. Dette er en prosess som kan ta lang tid. Det bør derfor ikke være foreldelsesfrister som hindrer saken i å bli oppklart for alle de involvertes vedkommende.

4.1.2 Scandinavian Star- saken

Scandinavian star- saken gjaldt dødsbrannen på passasjerskipet «Scandinavian Star» i april 1990. Det kom tidlig frem i saken at brannen var påsatt. Brannen krevde 159 menneskeliv.

---

²⁴ <http://www.tv2.no/underholdning/trude/har-startet-et-nytt-liv-med-kona-guri-3807908.html> - Thereses mor tiden etter forsvinningen.

Saken er i dag 23 år gammel og foreldes om 2 år. Det har stadig kommet frem nye forhold i saken som indikerer at etterforskningen har vært mangelfull. Blant annet ble det nylig hevdet av gruppen som har gransket etterforskningen av brannen, at besetningsmedlemmer både stod bak brannene og saboterte for redningsarbeidet om bord. Det er Stiftelsen «Etterforskningen av Mordbrannen på Scandinavian Star» som står for granskningen. Gruppen hevder blant annet at det var mer enn én påsatt brann, og at brannene var forsøk på en forsikringssvindel utført av minst tre mannskapsmedlemmer om bord. Saken er grov og alvorlig, og det er mye som taler for at den bør etterforsket nærmere.

Sakskomplekset er omfattende, og flere angivelige gjerningspersoner mistenkes for å stå bak de påsatte brannene. Selv om etterforskningen har pågått i lang tid, har det fremkommet nye forhold som indikerer at den har vært mangelfull. Det hevdes blant annet at politiet aldri har etterforsket forsikringssvindel- sporet.²⁵ Etter at foreldelsesfristen går ut i 2015 vil det ikke være mulig å etterforske saken, og selv om man finner bevis mot de mistenkte vil man ikke kunne straffe dem. For å kunne løse saken, må politiet innen to år finne fellebevis mot de mistenkte. Denne saken er et eksempel på at foreldelsesfristen *kan* være til hinder for å oppklare en alvorlig sak som berører mange. Politiet har fortsatt en stor oppgave foran seg. Det er fortsatt mange løse tråder i saken, og flere spørsmål som må nøstes opp. Politiet må jobbe under enormt tidspress for å klare å løse saken før foreldelsen inntrer. I hver fall må de kunne ta ut siktelsener mot *alle* de mistenkte, slik at foreldelsen kan stilles i bero. Saken berører mange etterlatte som fremdeles venter på å få en oppklaring om hva som faktisk skjedde ombord. Hensynet til de mange etterlatte taler for at etterforskningen burde fortsette til politiet har klart å kartlegge hele hendelsesforløpet med alle brannene, analysert alle motivene som kan ligge bak forbrytelsen, og eventuelt siktet de mistenkte gjerningspersonene, uavhengig av en foreldelsesfrist. Det kan hevdes at saken er så alvorlig at en oppklaring er viktig for flere enn de etterlatte alene. Bland annet vil eventuel-

---

²⁵ <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10974650>

le forsikringsselskaper ha en økonomisk interesse i å få klarhet i om brannene var påsatte, og hvem som stod bak. Først og fremst taler likevel hensynet til de etterlatte, som har mistet sine nære i brannene, for at foreldelsesreglene ikke bør gjelde i slike saker.

4.2 Bør straffansvar for seksuelle overgrep mot barn foreldes?

4.2.1.1 Utskutt foreldelsesfrist

Etter straffeloven 1902 § 68 første ledd annet punktum regnes foreldelsesfristen for seksuell omgang med barn under 14 og 16 år fra den dag fornærmede fyller 18 år²⁶. Dette kalles utskutt foreldelsesfrist. Bestemmelsen om utskutt foreldelsesfrist ved seksuell omgang med barn under 14 år ble tilføyd i 1998²⁷. I 2000 ble bestemmelsen ytterligere utvidet til å gjelde også seksuell omgang med barn under 16 år²⁸. Ved lov 19.juni 2009 nr. 78 om endringer i straffeloven 1902 ble § 68 første ledd annet punktum om utskutt foreldelsesfrist utvidet til å gjelde også saker om kjønnslemlestelse²⁹. I ikrafttredelsesbestemmelsen ble det bestemt at loven skulle gjelde for alle lovbrudd som ikke var foreldet på ikrafttredelsestidspunktet. Lovvedtaket lød:

”ved overtredelse av §§195, 196 eller lov 15.desember 1995 nr.74 om forbud mot kjønnslemlestelse skal fristen likevel regnes fra den dag fornærmede fyller 18 år”.

---

²⁶ Ot.prp. nr.22 (2008-2009) og gjeldene strl. § 68 (1) 2.pkt. Bestemmelsen er videreført i strl. 2005 § 87 første ledd 2. pkt. Se også straffeloven 2005 § 257.

Europakonvensjonen om beskyttelse av barn. Art. 33.

²⁷ Straffeloven 1902 § 195

²⁸ Straffeloven 1902 § 196

²⁹ Lov 19.juni 2009 nr. 78 om endringer i straffeloven 1902

Etter ordlyden kunne dette også gjelde for overtredelser av §§ 195 og 196. Spørsmålet om tilbakevirkende kraft var ikke behandlet i proposisjonen, men ble reist i et spørsmål fra justiskomiteen til justisministeren. Selv om ordlyden i ikrafttredelsesbestemmelsen er generell, er justisministerens og justiskomiteens kommentarer begrenset til saker om kjønnslemlestelse. Det har derfor blitt lagt til grunn i juridisk teori at den utskutte foreldelsesfristen ikke kan anvendes på seksuelle overgrep mot barn som allerede var foreldet etter de gamle reglene.³⁰ Dette innebærer at den utskutte foreldelsesfristen ikke har noe betydning for overgrep som allerede var foreldet før 1998 og 2000. Den utskutte foreldelsesfristen gir således ikke bedre beskyttelse for disse sakene. Det hevdes blant annet av jussprofessor Ragnhild Hennum³¹ at lovgiver har tatt høyde for de spesielle sidene ved overgrepstilfellene ved at det har resultert i utskutte foreldelsesregler. Hun mener at det ikke er grunn til å vurdere en ytterligere forlengelse av foreldelsesfristene med mindre det viser seg at det er flere overgrepssaker som blir foreldet. Det vi i dag ser er nettopp en slik tendens til øking av antall foreldede overgrepssaker. Annett- saken og Sørbø- saken er eksempler på dette. Kanskje kan det sies at lovgiver ved å ha foretatt lovendringene i år 1998 og i år 2000 har påbegynt en lovregulering som etter hvert har begynt å styrke rettsikkerheten til overgrepsofrene. Økende antall overgrepssaker som stadig kommer frem tilsier imidlertid at en ytterligere justering må til for og i tilstrekkelig grad å kunne ivareta overgrepsofrenes interesser, nettopp fordi problemet gjelder såpass mange overgrepsofre.

---

³⁰Jf. kapittel 10 i <http://www.regjeringen.no/pages/38226240/Hoeringsnotat.pdf>

Se også Matningsdal i note 621 til straffeloven i Gyldendal rettsdata.

³¹ <http://www.vl.no/samfunn/-foreldelse-er-et-stort-problem/>

4.2.1.2 Mer åpenhet - samme hemninger

En annen grunn til å revurdere de gjeldende forledelsesreglene for seksuelle overgrep, er at slike saker fortsatt ikke er lette å oppdage. Selv om samfunnet har blitt mer bevisst på problemet, er det ikke slik at et offer i dag raskere erkjenner overgrep det har vært utsatt for.

Også i dag vil en fornærmet være utsatt for samme hemninger som tidligere, før hun eller han vil stå frem med sin sak. Hvis saken i tillegg foreldes før fornærmede klarer å ta den opp vil dette være en ytterligere påkjenning for offeret. Selv om det i dag er en bedre tilretteleggelse for overgrepsofrene, vil en erkjennelse uansett være en påkjenning både fysisk og mentalt. Dermed er det like vanskelig å få den fornærmede til å snakke nå som før. Terapigrupper og andre tilbud kan hjelpe den fornærmede med å takle fortiden i sin hverdag, men det er noe helt annet å konfrontere den. Foreldelsesfristen kan derfor medføre at den fornærmede først gjennomgår en rehabilitering som gjør den fornærmede sterk nok til å gå til sak, for så og måtte møte skuffelsen med at det er gått for langt tid slik at saken er foreldet. Det virker galt at den fornærmede dermed må bære skylden for at overgriperen går fri. Dette vil også være uheldig, da fornærmede allerede i forbindelse med overgrepet sannsynligvis har vært igjennom store psykiske påkjenninger.

Et annet tilfelle kan være at offeret ikke får en reell mulighet til å anmelde overgrepet før lenge etter at overgrepet fant sted. Dette problemet kommer på spissen hvis gjerningspersonen er en nær slektning eller omsorgsperson for barnet. Det kan være at overgriperen bor sammen med offeret, eller at overgriperen har truet offeret. Det er først når fornærmede flytter ut at han kan søke hjelp. Foreldelsen vil også i dette tilfellet være uheldig, da reglene om foreldelse i dette tilfellet gi et offer som ikke har en reell mulighet til å anmelde forholdet en kortere rehabiliteringstid sammenliknet med andre ofre. De fleste barn flytter ikke ut før de er fylt 18 år, og selv om foreldelsesfristen ikke løper før de har fylt 18 år, jf. den utskutte foreldelsesfristen i § 68 første ledd annet punktum, vil den totale erkjennelsestiden og rehabiliteringen for slike ofre bli kortere enn andre ofre. Dette taler for at det ikke bør gjelde noen foreldelsesfrist for overgrep mot barn, uansett om den fornærmede har hatt en mulighet eller ikke til å anmelde forholdet tidligere.

4.2.1.3 Ikke - foreldelse som et straffskjerpene moment

Det er ikke slik at den eneste grunnen til at man bør vurdere å endre reglene i dag er på grunn av avsløringene av eldre overgrepssaker som har dukket opp i mediene, og hvor ofrene nå er i godt voksen alder har valgt å stå frem med sine saker. En endring av reglene som medfører bortfall av foreldelsen i disse tilfellene vil også virke skjerpene for overgriperne da de vil være bevisst på at de kan straffes uansett hvor lang tid som passerer. Den preventive effekten vil således øke fordi de alltid kan forfølges. I utgangspunktet kan dette argumentet gjelde alle slags forbrytelser, men overgrep (og drap) anses som såpass alvorlige forbrytelser at en skjerpelse her er spesielt viktig. Særlig med henblikk på utviklingen nå hvor stadig flere saker dukker opp.

Et barn er kanskje lettere å påvirke og skremme enn en voksen. Selv om et offer som er barn ikke tør å si ifra om det har vært utsatt for et overgrep, og kanskje heller ikke selv er bevisst på hva det har vært utsatt for, vil samme person når han blir eldre kunne anmelde overgriperen som da kan bli straffet. Det kan hevdes at en endring i foreldelsesreglene for disse sakene vil medføre en avgang i antall overgrepstilfeller av frykt for å bli oppdaget når som helst.

En slik endring vil også virke skjerpene for gamle forbrytere som kanskje har fortsatt sine ugjerninger. De vil nå risikere å bli stilt til ansvar fordi forholdene aldri foreldes. Dermed vil det være straffskjerpene om de oppdages for nyere forhold samtidig som eldre forhold avsløres under etterforskningen. Slike overgripere vil da kunne straffes for alle overgrep de har utsatt noen for. Uansett hvor gamle forhold det skulle være tale om.

I dag vil en dommer, i bedømmelsen av en pågående sak om overgrep for retten, kunne legge vekt på tidligere overgrep som er foreldet. For eksempel hvis det er tale om en gjerningsperson som har begått overgrep i en årrekke, men hvor noen av overgrepene skjedde så langt tilbake i tid at de er foreldet, såkalt delvis forledelse. Det finnes ingen bestemmelser som sier noe om hvordan de foreldede forholdene skal bedømmes, og en dommer vil

således stå fritt til å kunne vektlegge de foreldede overgrepene i straffskjerpene retning, såfremt han finner disse tilstrekkelig godgjort. Denne vurderingen vil være skjønnsmessig, og gi utslag i straffeutmålingen.

Hvis gjerningspersonen tidligere er domfelt går også dette i straffskjerpene retning etter gjeldende regler.

Får vi derimot en endring av reglene slik at det ikke skal være foreldelsen for slike saker, *må* dommerne ta stilling til alle de begåtte overgrepene, og det kan hevdes at dette vil gi et sterkere utslag i straffeutmålingen, sammenliknet med den skjønnsmessige vurderingen som gjelder i dag. Det kan hevdes at man med dette vil kunne åpne for en omfattende bevisvurdering, og det kan hevdes at det vil bety en mer betryggende rettergang både for gjerningsmannen og ofrene. Man vil da ikke kunne legge vekt på tidligere begåtte forhold i straffeutmålingen, med mindre det kan føres tilstrekkelig bevis for at den siktede også er skyldig utover enhver rimelig tvil i disse. Samtidig vil alle fornærmede få en reell mulighet til å bli hørt med sin sak, selv om den ligger langt tilbake i tid. De vil få en sjanse til å legge frem sin sak for retten, og ingen av de fornærmede vil, hvor deres sak er foreldet, føle seg forbigått, ved at man bare skjønnsmessig tar med deres sak i straffeutmålingen i den pågående saken. I dag kan omfanget av bevisføringen begrenses til det en dommer finner er nødvendig for å avgjøre saken. Selv om det i utgangspunktet gjelder et prinsipp om fri bevisføring i norsk rett, vil det derfor ikke uten videre være slik at alle ofrene kan fremstilles som vitner i en annen sak enn deres egen.

4.2.1.4 Annett – saken:

Annett Berntsberg Eck ble voldtatt som seksåring i 1976. Først 35 år senere fortalte hun sin historie til politiet. Der fikk hun beskjed om at saken hennes var foreldet for ti år siden, til tross for at det var snakk om en mann som både Annett og politiet kjente identiteten til. To andre kvinner hadde anmeldt den samme mannen for seksuelle overgrep. Også de fikk beskjed om at politiet ikke kunne etterforske sakene siden de var foreldet. Annett fortalte i sitt intervju med VG om hvordan hun strebet med å skjule overgrepet for sin mor. Hun var redd for foreldrenes reaksjon på det.

Det kan stilles spørsmål ved bevisverdien av slike forklaringer når hendelsen ligger så langt bak i tid, men i psykiatrien er det hevdet at mennesket har en kapasitet til å huske alvorlige hendelser og detaljer fra disse selv om de er langt tilbake i tid.³² For mange fornærmede vil minnene først komme frem etter at de får tatt stilling til det de har vært utsatt for.

Mange har tolket intervjuet VG hadde med den mistenkte i Annett saken³³ som en tilståelse av de faktiske forhold som Annett hadde anklaget han for. Her kommer problemet tydelig frem. Vi har en kjent forbryter som innrømmer det vesentlige i anklagene mot seg, men man kan ikke straffe han fordi forholdet er foreldet. I intervjuet sier han følgende:

«Jeg kan jo si at jeg gjerne skulle ønske at det var ugjort det som har skjedd... jeg har jo tenkt på det en gang i blant... jeg har jo skyvet dette langt vekk. Det er ikke ting jeg tenker på hele dagen, men jeg skulle gjerne ha skrudd tida tilbake, for å si det sånn, og det går jo ikke an...»(min uth.)

På spørsmål fra journalisten ”om mannen erkjenner de faktiske forhold”, sier han:

«Ja, det ligger jo ting i bakgrunnen her som jeg ikke er spesielt glad for, men ting har ikke fortsatt... Jeg kan jo si ingen kommentar, men det er klart at dette ikke har dukket opp av seg sjøl, så jeg har ikke lyst til å gå i detaljer om dette» (min uth).

Justisminister Grete Faremo har i forbindelse med Annett- saken sagt at reglene skal gjenspeile samfunnets holdninger, og i disse sakene har det skjedd en betydelig endring i sam-

---

³² http://www.modum-bad.no/nyheter_cms/2011/april/forsker_paa_skader_etter_overgrep/240

³³ Jf. Intervju på VG TV: <http://www.vgtv.no/#!/video/60857/dokumentar-aldri-dømt>

funnets syn. Hun forstår at man fortsatt står ovenfor holdninger som må utfordres³⁴. Hun har sagt at hun vil sende et lovforslag ut på høring hvor hun vil be om en vurdering av gjeldende regler og foreslå eventuelle endringer for de mest alvorlige forbrytelsene som grove overgrep og drap.³⁵ I forbindelse med Annett- saken har også Riksadvokaten gitt uttrykk for et ønske om å vurdere gjeldende regler. Assisterende riksadvokat Knut Erik Sæther sier at de vil se positivt på et lovforslag om endring og opphevelse av foreldelsesfrister i de mest alvorlige sakene, som voldtekt og drap. Han mener at nabolandenes regulering av disse reglene er meget relevante for oss. Identifisering av gjerningsmenn med bruk av moderne DNA-teknikk er et argument riksadvokaten mener taler for opphevelse av foreldelsesfristen.

4.2.1.5 Sørbo – saken:

Jan Gunnar Sørbo (30) anmeldte sin tidligere musikk lærer for overgrep i oppveksten. Fra han var 13 til 21 år skal han ha blitt misbrukt av den voksenpersonen som sto ham nærmest, bortsett fra foreldrene. Det var først i 2010 etter en dialog med kjæresten sin at Sørbo anmeldte forholdet. Han ga politiet en liste med navn på andre gutter som kunne være utsatt for samme mann. Hans egen sak var foreldet, men flere nyere forhold ble etterforsket.

Jan Gunnar ble et sentralt vitne i rettssaken i Stavanger tingrett i oktober 2012, der musikk læreren ble dømt til fengsel i to år og fire måneder. I tillegg er han avskåret fra all virksomhet rettet mot barn og unge resten av livet, og han må betale oppreisning til de to fornærmede. Mannen har anket dommen.

---

³⁴ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10119731>

³⁵ Høringsnotatet er p.t. sendt. Se: <http://www.regjeringen.no/pages/38226240/Hoeringsnotat.pdf>

4.2.1.6 Bør et unntak fra foreldelse også ramme forsøk på seksuelle overgrep?

4.2.1.7 Bør medvirkning til seksuelle overgrep mot barn fortsatt kunne foreldes?

5 Adgangen til etterforskning av foreldede saker.

Spørsmålet er om forledelsesreglene er til hinder for etterforskning av en allerede foreldet sak, og om de i så fall bør være det?

5.1.1.1 Hvilke muligheter har påtalemyndigheten til å etterforske en sak som allerede er foreldet?

I Annett-saken ble gjerningsmannen aldri etterforsket. Selv etter at to andre kvinner anmeldte mannen for overgrep ble det ikke iverksatt noen etterforskning mot ham. Politiet mente de ikke kunne starte en etterforskning fordi sakene var foreldet. I Sørbø- saken som også var foreldet, ble likevel etterforskning startet for to andre ofres vedkommende, da deres saker ennå ikke var foreldet. Etterforskningen i de sistnevnte sakene førte til en fellende dom for den siktede.

I dag er det ingen adgang til å etterforske en sak som allerede er foreldet. Politiet har ingen hjemmel for å etterforske et foreldet forhold jf. Straffeprosessloven § 224, som sier at etterforskning skal foretas når det er *”rimelig grunn å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige”*³⁶. Hvis saken er foreldet foreligger ikke et straffbart forhold som kan forfølges av det offentlige. Dette gjelder også for gjenåpning av saker.

---

³⁶ Jf. straffeprosessloven § 224.

Straffeprosessloven § 224 lyder:

”Etterforskning foretas når det som følge av en anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige.

Etterforskningsplikten etter første ledd gjelder også der en mulig lovbrøyer ikke kan straffes fordi vedkommende var mellom 12 og 15 år på handlingstidspunktet. Riksadvokaten kan gi retningslinjer om den nærmere gjennomføringen og om begrensninger i plikten.

Har et barn som ikke er fylt 12 år, forøvet en ellers straffbar handling, kan det foretas så vel rettslig som utenrettslig etterforskning.

Ved brann og andre ulykker kan det foretas etterforskning om årsaken selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold. Det samme gjelder når barn under 18 år dør plutselig og uventet”.(min uth).

I utgangspunktet må det etter ordlyden i 1.ledd foreligge et straffbart forhold for at politiet skal kunne starte etterforskning. Det vil si at etterforskning kun kan innledes i tilfeller som kan ende med straff, men straffeprosessloven § 224 gjør unntak for mindreårige som begår en ellers straffbar handling samt ved brann og andre ulykker. Her kan etterforskning iverksettes selv om det ikke foreligger noe mistanke om et straffbart forhold.

Påtaleinstruksen § 7-4 3.ledd gir en enda videre adgang til å etterforske i tilfellet hvor en ellers straffbar handling er begått av en person som ikke kan straffes på grunn av tilregnlighet.³⁷ Vi har derimot ingen tilsvarende unntak for etterforskning av foreldede saker. Etter

---

³⁷ Se påtaleinstruksen § 7-4.

gjeldende rett vil en foreldelse dermed innebære at det ikke foreligger et *”straffbart forhold som kan forfølges av det offentlige”*.

Det er likevel et rettspolitisk spørsmål om det ikke burde gis en adgang til å etterforske i foreldede saker om grove forbrytelser som kan lede til en oppklaring selv om det ikke foreligger *”et straffbart forhold som forfølges av det offentlige”*. Et eksempel vil være hvor den antatte gjerningspersonen er død. Selv om gjerningspersonen ikke lenger kan straffes, vil en oppklaring av saken kunne virke lettende for de etterlatte. Et annet poeng er at kartleggingen av hendelsesforløpet samt andre omstendigheter rundt forbrytelsen kan være nyttig for politiet og etterforskerne i senere saker. For eksempel hvordan gjerningspersonen har gjennomført handlingen, og om han har hatt medhjelpere. Det sistnevnte vil kunne hjelpe politiet i deres arbeid med å forstå og løse denne type forbrytelser senere.

Et annet argument for å endre foreldelsesreglene for etterforskning, er at det kan dukke opp nye bevis i saken, som ikke har vært kjent tidligere, men som kan få avgjørende betydning for utfallet. Man kan tenke seg at påtalemyndigheten har sterke bevis mot en person, men saken er foreldet. Hadde ikke foreldelsen inntrådt ennå, ville påtalemyndigheten sannsynligvis ha reist sak mot den mistenkte. Her vil bevisverdien av de bevis påtalemyndigheten har for hånden naturligvis spille en viktig rolle. Man kan videre tenke seg at påtalemyndigheten har meget sterke bevis mot den antatte gjerningsmannen. Kanskje fordi det er tale om bevis som man ikke har hatt før, men som kan ha avgjørende betydning for utfallet. Det kan også tenkes at det nå finnes andre tekniske spor som forsterker en mistanke som allerede forelå. For eksempel kan en ny DNA- prøve avsløre noe nytt som ikke tidligere var kjent i saken og som kan ha betydning for oppklaringen. Dermed vil ikke hensynet til at bevisene svekkes med tiden ha like stor betydning.

5.1.1.2 Hensyn som taler for en adgang til etterforskning

5.1.1.2.1 Hensynet til oppklaring av saker

Et hensyn som taler for at det bør være en adgang til å etterforske saker selv om de er foreldet, er hensynet til oppklaring av saker. Dette vil spesielt ha betydning for ofre og etterlatte, men også for allmennheten kan en oppklaring virke lettende. For en alminnelig borger kan det være viktig å få vite hvem som stod bak en alvorlig kriminell handling. De mest alvorlige forbrytelsene berører ikke bare dem som er involvert i saken, men også samfunnet generelt. Det kan diskuteres hvor stor interesse samfunnet generelt har i utfallet av den enkelte straffesak, men det er ikke tvilsomt at de mest alvorlige sakene får mye oppmerksomhet både i mediene og i befolkningen generelt. Det kan også hevdes å foreligge et behov også for allmennhetens sikkerhet - og trygghetsfølelse at saker blir oppklart, selv om ingen kan straffes. Dette hensynet er ikke ivaretatt med de gjeldende foreldelsesreglene. I dag vil en foreldelse sette et endelig punktum i en sak, uten mulighet for oppklaring selv om en oppklaring er mulig.

5.1.1.2.2 Hensynet til den mistenkte

Et annet hensyn som taler for at foreldelsesfristene ikke bør hindre påtalemyndigheten i å gjenoppta eller starte en etterforskning i en straffesak som er foreldet, er hensynet til den mistenkte selv. En mulig virkning av en anmeldelse, hvor påtalemyndighetene ikke kan etterforske på grunn av foreldelse, kan være at den anmeldte blir ”stemplet” som skyldig uten at det er foretatt en reell prøving av saken mot han, og uten at noe er bevist. Selv om en slik fordom fra samfunnets side ikke har noen juridisk betydning, vil den kunne virke graverende og krenkende for den mistenkte, og særlig hvis han er uskyldig. Dette blir annerledes hvor den angivelige gjerningspersonen selv har kommet med en uforbeholden tilståelse. Dette vil antakeligvis sjelden være tilfelle hvor gjerningsmannen vet at saken aldri vil bli foreldet.

«*In dubio pro reo*» prinsippet i strafferetten, som innebærer en tvilsfordel for den mistenkte, vil også være et sterkt argument for å tillate etterforskning hvor man mener at det fore-

ligger sterke bevis mot den mistenkte. Ikke bare for å avklare saken, men også av hensyn til å avfeie eventuelle uriktige beskyldninger mot den mistenkte.

5.1.1.3 Beviskravet - en hindring?

Et annet spørsmål er hvilken bevisterskel som eventuelt skal legges til grunn på dette etterforskningsstadiet? I norsk rett er ikke beviskravet i straffesaker lovregulert. Innholdet i beviskravet må dermed søkes klarlagt i de øvrige rettskildefaktorene, herunder gjennom en analyse av sammenhengen mellom dem³⁸.

I juridisk teori er kravet formulert litt forskjellig, men de fleste forfattere benytter seg av begrepet "rimelig tvil" ved straffefellelse. Andenæs mener at hva som er rimelig tvil vil bero på sakens art og beskriver beviskravet slik at;

"En visshet som utelukker enhver tenkelig tvil forekommer sjelden eller aldri i virkeligheten. En slik absolutt visshet kan derfor ikke kreves til fellelse. Man bruker å si at hvis det finnes rimelig tvil skal den komme tiltalte til gode». (min uth.³⁹

Beviskravet her gjelder når en tiltalt skal idømmes straff, hvilket ikke vil være tilfelle hvis foreldelse er inntrådt. Som regel vil påtalemyndigheten vurdere hvor sterke bevis som foreligger før det tas ut en tiltale mot en mistenkt, men hva vil bevisterskelen være hvis man skulle åpne for etterforskning mot en mistenkt i en sak som er foreldet? Det vil si en etterforskning som ikke vil lede til straff, men kun til en oppklaring. Etter gjeldende rett vil det for påtalemyndigheten være nok å ha en *rimelig grunn* til mistanke om en kriminell handling for å kunne innlede etterforskning i saker som ikke er foreldet.

---

³⁸ Strandbakken(2003) s. 345

³⁹ Andenæs(2000) I s. 178

Et viktig spørsmål er hvilken bevisterskel som må gjelde for å kunne si at en mistenkt *er* den skyldige, uten å ha hatt en bevisføring for retten? Sammenliknet med en domfellelse i retten, hvor det er påtalemyndigheten som har bevisføringsplikten for domstolene, er det uklart hvilket beviskrav som skulle gjelde for de tilfellene som aldri er oppe for domstolene. Hvilket beviskrav påtalemyndigheten må operere med før de kan konkludere at de har funnet den skyldige uten noe rettsprosess, blir derfor et viktig spørsmål. Er et slikt beviskrav overhodet mulig? Kan påtalemyndigheten etter en etterforskning finne det hevet over rimelig tvil at den mistenkte er den skyldige, og dermed gå ut med en slik stadfestelse av ansvar for eksempel ovenfor de etterlatte?

Alle de overnevnte spørsmålene indikerer at en slik løsning med ulike beviskrav, avhengig av om saken er oppe for domstolen eller ikke, vil virke usystematisk og urettferdig. Særlig på grunn av manglende regler som regulerer den mistenktes rettigheter i en slik situasjon. Skal man først åpne for å kunne stadfeste ansvar overfor de etterlatte og finne beviskrav som regulerer slike tilfeller, må man også lage regler som ivaretar den mistenktes rettigheter i saken. For eksempel retten til kontradiksjon. Han må kanskje også gis samme rettigheter som en mistenkt som får status som ”siktet” i en straffesak ellers får.

Selv om det ikke er den offentlige som straffer den angivelige gjerningspersonen vil han fra samfunnets side kunne oppleve en stigmatisering. Uten noen forsvarsmekanisme som til en viss grad beskytter den anklagde, eller i det minste tillater han å komme med motbevis til sitt forsvar vil en slik løsning virke urimelig for den mistenktes rettssikkerhet.

5.1.1.4 Injuriesak en løsning for den mistenkte som stemples?

I straffesaker som ikke er foreldet kan den mistenkte som beskyldes for et straffbart forhold reise sak mot anklageren, såkalt injuriesak. Reglene om injurier (eller ærekrenkelser, som det også kalles), for straffesaker generelt finnes i straffeloven § 246.⁴⁰ Det normale er imidlertid at injuriesaker forfølges som sivilt erstatningssøksmål, med krav om erstatning.⁴¹ etter skadeserstatningsloven § 3-6.

Hvis man innfører en ordning som innebærer at påtalemyndigheten kan stadfeste ansvar, etter en etterforskning mot den angivelige gjerningspersonen i en sak som er foreldet, blir spørsmålet om man bør gi den anklagde en mulighet til å forsvare sin uskyld ved å kunne gå til injuriesak? Siden det her i utgangspunktet er påtalemyndigheten som retter anklagen mot den mistenkte, må løsningen være at mistenkte må gå til injuriesak mot påtalemyndigheten. Dette fordi det er den som har «fremmet» beskyldningen, selv om den mistenkte føler seg stemplet som skyldig av samfunnet generelt.

Å bli anklaget for å ha begått et alvorlig straffbart forhold – ikke minst i form av overgrep eller drap – er en grov beskyldning. Det kan derfor hevdes at sterke hensyn, blant annet hensynet til den anklagdes rettssikkerhet, taler for at det bør være en adgang til å kunne gå til injuriesak ved beskyldninger om grove lovbrudd, selv om beskyldningen gjelder i en sak som er foreldet.

I utgangspunktet er det den som saksøker noen for å ha fremmet ærekrenkende beskyldninger mot seg, som selv har bevisbyrden for at den saksøkte faktisk har ytret en slik beskyldning. Men det er den som har fremmet beskyldningen som må føre bevis for og begrunne hvorfor beskyldningen var berettiget – først og fremst ved å bevise at det var faktisk

---

⁴⁰ Strl. 1902 §§ 246 flg.

⁴¹ Skadeerstatningsloven. § 3-6

grunnlag for den. Dette er et utslag av uskyldspresumsjonen, som innebærer at man skal anses som uskyldig inntil det motsatte er bevist. Begrunnelsen bak injurie sak regelen er, at uten en slik regel ville folk kunne beskyldte andre for hva som helst, og dermed tvinge den beskyldte til å bevise sin uskyld i et etterfølgende injuriersøksmål. I og med at det er påtalemyndigheten som her fremmer beskyldningen mot den mistenkte, er det lite sannsynlig at påtalemyndigheten ikke har hatt et godt grunnlag for den. Det kan derfor spørres hvor mye beskyttelse en slik regel vil gi til den mistenkte. Kanskje den beste løsningen likevel vil være en ”gjenåpning” av de foreldede sakene, slik at begge parter interesser ivaretas på best mulig måte ved at man har en rettsprosess.

5.1.1.4.1 Bevisets karakter.

En annen side av beviskravet er hvilke type bevis påtalemyndighetene har for hånd. Er det tale om klare DNA- bevis som knytter den mistenkte til åstedet, og hvor eventuelle feilkilder er vurdert vil det som regel være med på å styrke mistanken. DNA- bevis er likevel ikke alene tilstrekkelig som grunnlag for domfellelse⁴². DNA- bevisene kan bidra til å identifisere gjerningspersonen i en straffesak. Slik rettstilstanden i forhold til DNA er i dag, må en rekke andre spørsmål i tillegg kvitteres ut av retten, før domfellelse kan finne sted:

Retten må ta stilling til om den tiltalte kan være kilden til DNA- sporet. Kan det for eksempel finnes en nær slektning som kan være alternativ gjerningsperson og har tiltalte alibi er alle spørsmål som politiet må avklare under etterforskningen og kunne besvare for retten.

Dessuten må retten ta stilling til om det biologiske DNA- sporet kan være et villspor. Retten må for eksempel ta stilling til om DNA-sporer kan være plantet, og om det kan stamme

---

⁴²http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/aktuelt/taler_og_artikler/ministeren/justisminister_knut_storberget/2011/dna-bevis-og-rettssikkerhet-.html?id=652140

fra en annen anledning? Først når disse spørsmålene er avklart, kan retten ta stilling til spørsmålet om skyld. DNA-funnet kan være et sikkert bevis på at tiltalte har vært på åstedet, men det er langt mer usikkert om det kan gi holdepunkter for tiltaltes aktivitet på åstedet. I vurderingen av skyldspørsmålet må derfor DNA-beviset ses i sammenheng med bevismaterialet for øvrig. Det skal samlet sett være bevist utover enhver rimelig tvil at tiltalte har begått handlingen tiltalen gjelder. Dette er et strengt krav. Domfellelse kan ikke skje dersom det foreligger forhold det er vanskelig å forklare med tiltalte som gjerningsperson, og heller ikke med mindre DNA- sporet vanskelig lar seg forklare på annen måte enn at tiltalte er skyldig. Dersom begge disse vilkårene er oppfylt, vil domstolens svar på skyldspørsmålet bli domfellelse.

Dette må også være et vilkår for påtalemyndighetene hvis reglene om foreldelse modifiseres slik at etterforskning av foreldede saker tillates. Det grunnleggende hensynet til ikke å dømme noen uskyldige i en straffesak tilsier også at hovedbeviset i en alvorlig domfellelse skal kunne utpeke gjerningsmannen uten tvil. DNA- spor kan ha sine feilkilder. Bevisbedømmelsen og rettsanvendelsen ved domstolene bygger ikke på et metodegrunnlag som er like presist som den naturvitenskapelige metoden bak DNA-analyseresultatet. Det er heller ikke fastsatt bestemte krav til hvilke eller hvor mange bevis som må til for at domfellelse kan finne sted. Derfor kan det ikke utelukkes at feil kan skje når rettens behandling av DNA-bevis inngår i en slik kompleks og helhetlig vurdering.

6 Rettstilstanden i andre nordiske land

6.1 Komparativ rett

6.1.1 Nytt høringsnotat

Justis og beredskapsdepartementet har nylig sendt ut et nytt høringsnotat til lovavdelingen og bedt om en revurdering av de gjeldende foreldelsesreglene.⁴³ I høringsnotatet har departementet fokusert på foreldelse av visse særlig grove forbrytelser som drap, seksuelt overgrep mot barn, vold i nære relasjoner, menneskehandel, tvangsekteskap og tvangsabort.

De gjeldende foreldelsesreglene kan gjerne sammenliknes med andre europeiske land for å se at regelverket der ikke er særlig annerledes enn det man kan få i Norge hvis man endrer gjeldende rett i tråd med departementets oppfordring i høringsnotatet. Det er ingen avgjørende grunner til at man ikke skal ha de samme reglene i alle de nordiske landene. Et argument som taler for at det bør være like regler, er at disse landene kulturelt står hverandre nært. Det er ikke et stort skille når det gjelder kriminalisering av forbrytelser i disse landene, og sammenliknet med hverandre har de nærmest de samme strafferammene for de mest alvorlige forbrytelsene. Det kan hevdes at reglene om foreldelse nå også bør endres i Norge til å bli like som de nabolandene opererer med.

6.1.2 Dansk rett

Etter den danske straffeloven § 93 foreldes straffansvar etter foreldelsesfrister fra 2 til 15 år. Fristens lengde avhenger av strafferammen for det aktuelle lovbruddet. For enkelte lovbrudd er det fastsatt særskilte regler om en lengre foreldelsesfrist. Lovbrudd som kan straffes med livstidsstraff foreldes ikke. Dette gjelder blant annet drap og terrorhandlinger.

---

⁴³ Se Kap 10 i <http://www.regjeringen.no/pages/38226240/Hoeringsnotat.pdf>

6.1.3 Finsk rett

Etter kapittel 8 i den finske straffeloven foreldes retten til å påtale forbrytelser etter frister på 2 år og 20 år, avhengig av strafferammen for det aktuelle lovbruddet. Handlinger som kan straffes med fengsel på livstid foreldes ikke. Dette gjelder blant annet krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten, landsforræderi og drap.

6.1.4 Svensk rett

Den svenske straffeloven gir i kapittel 35 anvisning på at straffansvar foreldes etter nærmere bestemte frister som avhenger av strafferammen for forbrytelsen. Foreldelsesfristene varierer fra 2 år til 25 år. Den svenske straffeloven inneholder også en bestemmelse som går ut på at noen typer forbrytelser ikke foreldes. Dette gjelder drap, folkemord, folkerettsbrudd, terrorhandlinger og forsøk på de nevnte forbrytelser.

6.1.4.1 Palme - drapet:

Ordningen med at straffansvar for visse forbrytelser ikke foreldes ble innført i 2010 som et resultat av at den Svenske statsministeren Olof Palme ble skutt og drept på åpen gate midt i Stockholm sentrum i 1986. Drapet er ennå ikke oppklart. Etter drapet kom det frem flere teorier om hvem som drepte Palme. Blant annet ble Christer Pettersson, en småkriminell narkoman, siktet og dømt for mordet på Palme av Stockholm tingsrett. Han ble i 1989 utpekt som drapsmannen av Palmes kone, Lisbet Palme, som var øyevitne til drapet på ekte mannen. Domfellelsen ble likevel omgjort senere av Svea hovrätt på grunn av manglende bevis, og Pettersson ble løslatt. Han døde i 2004, men i 2007 fremkom det at han hadde fremsatt en rekke motstridende uttalelser før han døde, som delvis ble tolket som tilståelser av drapet.⁴⁴ Uansett har kriminaletterforskningen i saken fortsatt. På hovedpolitistasjonen i Stockholm sitter det fremdeles en gruppe som etterforsker Palme- drapet. De sier det er den

---

⁴⁴ <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=247603> –sisert 22.04.13

største drapsetterforskning i verden. De vil imidlertid ikke kommentere verken nye eller gamle spor.⁴⁵ Selv så sent som i mars i år har det kommet nye vitner i saken, og det hevdes at disse har gitt svensk politi interessante opplysninger.⁴⁶

Da foreldelse for drap ble avskaffet i Sverige i 2010 ble det blant annet fremhevet at de rettspolitiske og humanitære argumentene som taler *for* at det skal gjelde foreldelsesfrister veier mindre når det gjelder alvorlige forbrytelser som drap.

De svenske forarbeidene også lagt vekt på at nye tekniske bevis taler for at foreldelsen ikke bør gjelde for disse sakene. Uttalelsen lyder:

”den teknologiske utviklingen med for eksempel DNA-bevis gjør det mulig å behandle saker i rettsvesenet på en forsvarlig måte lenge etter at det straffbare forholdet ble begått. Dette kombinert med at politiets arbeidsmetoder og andre teknikker har blitt utviklet taler for at de har muligheten til å oppklare gamle drap, også de som er mer enn 25 år gamle”... sakene som kan utredes vil være av stor betydning både for allmennheten og for de enkelte berørte. Både de etterlatte og den mistenkte vil ha en interesse i å få saken avklart... (min uth.).⁴⁷

Dersom handlingen er begått før gjerningspersonen har fylt 21 år foreldes straffansvaret likevel etter de alminnelige reglene. Dette er et resultat av en særskilt utredning, hvor utvalget kom til at man ikke ønsket å behandle unge lovbyggere som voksne lovbyggere.⁴⁸ Det er ingen avgjørende grunn som tilsier at man ikke bør ha en liknende regulering i norsk rett,

---

⁴⁵ <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.10897085>

⁴⁶ <http://www.p4.no/story.aspx?id=511048> – sitert 22.04.13

⁴⁷ Prop. 2009/10:50 (forarbeidene til brottsbalken) punkt 6.

⁴⁸ Dir. 2009:60

hvis man går inn for å fjerne foreldelse på drap for øvrig. Den kriminelle lavalderen i Sverige er 15 år.

7 Avslutning

Det er fortsatt gode grunner som taler for at man bør ha foreldelsesregler i straffesaker. Jeg mener at dette fortsatt bør være utgangspunktet. Det er mye som taler for at man har et behov for å avslutte saker som ligger langt tilbake i tid og hvor gjerningspersonen nå lever et lovlydig liv. Har en forbryter begått et lovbrudd for lang tid tilbake, og senere levd lovlydig, og lovbruddet gjelder en forbrytelse som ikke anses som ”alvorlig”, er det kanskje ikke behov for å straffe vedkommende. Hva som anses som ”alvorlig” og ikke er en annen diskusjon. Kanskje vil naskeri og små legemsfornærmelser, som ligger langt tilbake i tid, ikke anses som ”alvorlige”. De berører i alle fall ikke allmennheten som sådan, og de kan vanskelig hevdes å ha hatt alvorlige konsekvenser for de krenkede. Det kan også hevdes at behovet for å straffe slike forbrytere avtar, om ikke fullstendig bortfaller, med tiden. Dette kan imidlertid ikke stemme for de alvorligere lovbruddene.

Argumentene som taler for ikke-foreldelse av de alvorlige forbrytelsene kan hevdes å gjelde alle forbrytelser generelt. Det kan sies at loven skal respekteres av alle, og at et lovbrudd er et lovbrudd uansett karakter. Drøftelsen over viser imidlertid at noen forbrytelser rammer de berørte hardere mer enn andre. Samtidig er noen lovbrudd mer alvorlige enn andre lovbrudd, eksempelvis ved at de krenker særlige sårbare grupper, som barn. Forbryterne i de alvorlige sakene anses av samfunnet som mer ”farlige” eller ”onde” enn andre forbrytere. Samfunnet har på sett og vis kategorisert forbryterne etter hvilke lovbrudd de har begått. Jo mer forkastlig handlingen er dess mer alvorlig anses forbrytelsen. De grove og alvorlige forbrytelsene er ofte allmennberørende, og oppleves ofte som mer opprørende enn andre mindre alvorlige forbrytelser.

Slik drøftelsen over viser, er en del forbrytelser av en så alvorlig art at man ikke bør operere med tidsfrister for å straffeforfølge lovbrøyttere som begår disse. De alvorligste forbrytelsene er ikke alltid de lettest å avsløre da forbryterne ofte er flinke til å skjule dem. Likevel kan det hevdes at nettopp disse forbrytelsene ”gjør mest skade”. Derfor bør det også fra lovgivers side gis et signal om at man har null- toleranse for slike forbrytelser, uansett når gjerningsmannen avsløres.

Seksuelle overgrep mot barn og drap er så alvorlige forbrytelser at det bør medføre straffansvar for dem som begår disse lovbruddene. Dette vil også skape en større sikkerhet for barn, som kan hevdes å være den mest sårbare gruppen. Barn har ikke de samme forutsetningene som voksne til å kunne ivareta sine interesser. Det er derfor viktig at loven gir denne gruppen en sterk beskyttelse. Samtidig er det viktig at barna føler seg trygge i det samfunnet de lever i. De er fremtiden, og de skal danne det senere samfunnet. Det er derfor viktig at de har tillitt til lovverket, slik at de senere når de vokser opp kan føle seg ivaretatt av det. Dette kan gjøres ved at foreldelsesreglene for de mest alvorlige forbrytelsene fjernes.

Opphevelsen av foreldelsesreglene for disse sakene vil i realiteten innebære, at påtalemyndigheten kun forfølger de gamle sakene hvor de har sterke bevis. Virkningene av at foreldelsesfristene fjernes for de alvorlige forbrytelsene vil hovedsakelig være positive for de som berøres av endringen. Også den som mener at han feilaktig er mistenkt vil ha en interesse i å få saken oppklart for sitt vedkommende. Dessuten kan hensynet til den mistenkte hevdes ivaretatt ved at man i strafferettspleien generelt ikke ønsker å ”dømme” uskyldige mennesker. Det er lite sannsynlig at påtalemyndigheten vil mistenke en person i en gammel sak, om han ikke på en eller annen måte kan knyttes til saken.

Jeg har hatt fokus på seksuelle overgrep mot barn og drap, men det kan også tenkes mange andre forbrytelser som kan tas med i denne kategorien. Blant annet voldtekt og menneskehandel. Disse sakene har også vist seg å ha økt de siste årene.

8 Litteraturliste

8.1 Litteratur

8.1.1 Bøker

Andenæs, Johs. Alminnelig strafferett 4.utgave. Oslo, 1997

Andenæs, Johs. Norsk straffeprosess Bind I 3.utgave Oslo, 2000

Strandbakken, Asbjørn om beviskrav i strafferett. 2003

Andenæs, Johs. Alminnelig strafferett 5.utgave ved Matningsdal og Rieber-Mohn. Oslo. 2004.

8.1.2 Artikler

Borchgrevink/ Christie. Fakta om overgrep- FMSO. 1991

Williams LM. Recall of childhood trauma: a prospective study of women's memories of child sexual abuse. J Consult Clin Psychology. 1994

8.2 Lovhenvisninger

8.2.1 Norske lover

Straffeloven	Almindelig borgerlig straffelov av 22.mai 1902 nr. 10.
--------------	--

Straffeprosessloven	Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22. mai 1981 nr. 25.
---------------------	--

Utleveringsloven	lov om utlevering av lovbrytere av 13. juni 1975 nr. 9
------------------	--

Endringsloven   lov om endringer i straffeloven 1902 av 19.juni 2009 nr.78

8.2.2   Svenske lover

Brottsbalken   Brottsbalk (1962:700)

8.2.3   Danske lover

Straffeloven   Lov av 15.april 1930 nr. 886

8.3   Norske dommer

8.3.1   Inntatt i Norsk Rettstidende

Rt-1985-43

Rt-1989-517

Rt-1992-1224

Rt-1994-786

Rt-1994-1129

Rt-1996-60

Rt-2011-472

8.4   Forskrifter

Påtaleinstruksen   Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten av
28.juni 1985 nr. 1679.

8.5   Traktater

Europakonvensjonen om beskyttelse av barn – Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnytting og seksuelt misbruk.

8.6 Forarbeider

Norske offentlige utredninger (NOU)

SKM I 1896 – Udkast til almindelig borgerlig Straffelov med Motiver. Utarbeidet av Straffelovkommisjonen fra 1885. 1896 Kristiania.

8.7 Innstillinger

NOU 1992:23 Ny straffelov – Straffelovkommisjonens delutredning XV

NOU 1992:23 Ny straffelov – Straffelovkommisjonens delutredning VII

8.8 Odelstingsproposisjoner

Ot.prp.nr. 52 (1970-1971)

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)

Ot.prp. nr.22 (2008-2009)

8.9 Innstillinger til Stortinget

Innstilling S nr. 175 (1979-1980) s.30

8.10 Svenske forarbeider

Prop. 2009/10:50

Dir. 2009:60

8.11 Direktelink til nettsider som er brukt

http://www.noabuse.no/so/seksuelle_overgrep.htm.

<http://www.vl.no/samfunn/-foreldelse-er-et-stort-problem/>

http://www.regjeringen.no/upload/JD/Ingressbilder/Rapporter/Rapport_DNAprosjektet_150611.pdf-

(Forskningsprosjektet om «sakkyndighet ved bruk av DNA-bevis i straffesaker»). Av justisminister Knut Storberget, prof. dr. juris. Asbjørn Strandbakken, UiB, førsteamanuensis ph.d. Ragna Aarli, UiB)

[www.regjeringen.no/pages/38226240/Hoeringsnotat.pdf- punkt 10.1.3](http://www.regjeringen.no/pages/38226240/Hoeringsnotat.pdf-punkt_10.1.3) (Høringsnotat Forslaget om å fjerne foreldelsesfristene for blant annet grove overgrep og drap)

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10119723>

<http://no.wikipedia.org/wiki/drap>. (sitert 18.04.13)

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/--politiet-ga-seg-for-lett-7004462.html> (sitert 18.04.13)

<http://www.tv2.no/underholdning/trude/har-startet-et-nytt-liv-med-kona-guri-3807908.html> (Therese- saken - Morens intervju om tiden etter forsvinningen)

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10974650>

<http://www.vl.no/samfunn/-foreldelse-er-et-stort-problem/>

http://www.modum-bad.no/nyheter_cms/2011/april/forsker_paa_skader_etter_overgrep/240

<http://www.vgtv.no/#!/video/60857/dokumentar-aldri-dømt> (Intervju av mistenkte i Annett- saken på VG TV)

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10119731>

[http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/aktuelt/taler_og_artikler/ministeren/justisminister knut storberget/2011 /dna-bevis-og-rettssikkerhet-.html?id=652140](http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/aktuelt/taler_og_artikler/ministeren/justisminister_knut_storberget/2011/dna-bevis-og-rettssikkerhet-.html?id=652140) (Justis- og beredskapsdepartementets publikasjon av tidligere justisminister storbergets artikkel)

<http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=247603> –sitert 22.04.13

<http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.10897085>

<http://www.p4.no/story.aspx?id=511048> – sitert 22.04.13

